

Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Diplomski studij povijesti

Goran Ožanić

KELTI PROTIV RIMLJANA

Diplomski rad

Mentorica:

doc. dr. sc. Jasna Šimić

Osijek, 2013.

SAŽETAK

Kroz svoju povijesti Kelti i Rimljani su se mnogo sukobljavali. Netrpeljivosti među njima trajale su skoro četiri stoljeća, što se može smatrati jednim od najdužih sukoba u povijesti. Naravno, to nije bilo razdoblje neprekidnog ratovanja, nego se sastojalo od mnoštva vojnih pohoda tijekom tog razdoblja. Tome je i pridonijelo što Kelti nisu bili jedinstven narod, nego mnoštvo raznih plemena koja su bila povezana zajedno samo etnički i kulturno. Da su Kelti činili jedinstven narod i državu, to bi bila jedna od najvećih država antičkog svijeta koja bi se prostirala od Španjolske, preko Francuske do rijeka Rajne i Dunava, prostora Panonije, te bi uključivala i Britanske otoke. Rimljani su Kelte nazivali Galima pa se često ta dva naziva koriste kao istoiznačnice tijekom ovoga rada.

Rad je podijeljen u šest cjelina. U prvoj se cjelini ukratko opisuje keltska kultura i civilizacija, dok su u drugoj opisani sukobi između Kelta i Rimljana od 4. st. pr. Kr. pa do rimskog pokoravanja Kelta na Apeninskom poluotoku. Treća cjelina opisuje doseljavanje Kelta u Španjolsku i njihovi kasniji sukobi s Rimom. Četvrta i peta cjelina se bave životom Julija Cezara, odnosno njegovim pohodima u Galiji kroz Galske ratove. Dok se u završnom, šestom dijelu, obrađuje konačni sukob Kelta i Rimljana na teritoriju Britanije.

Sukobi Kelta i Rimljana ostavili su utjecaj i na jedan i na drugi narod, pogotovo Galski rat nakon kojega će doći do civilnog rata unutar same Rimske Republike što će dovesti do stvaranja Rimskog Carstva.

Ključne riječi: Kelti, Gali, Rim, Cezar

UVOD

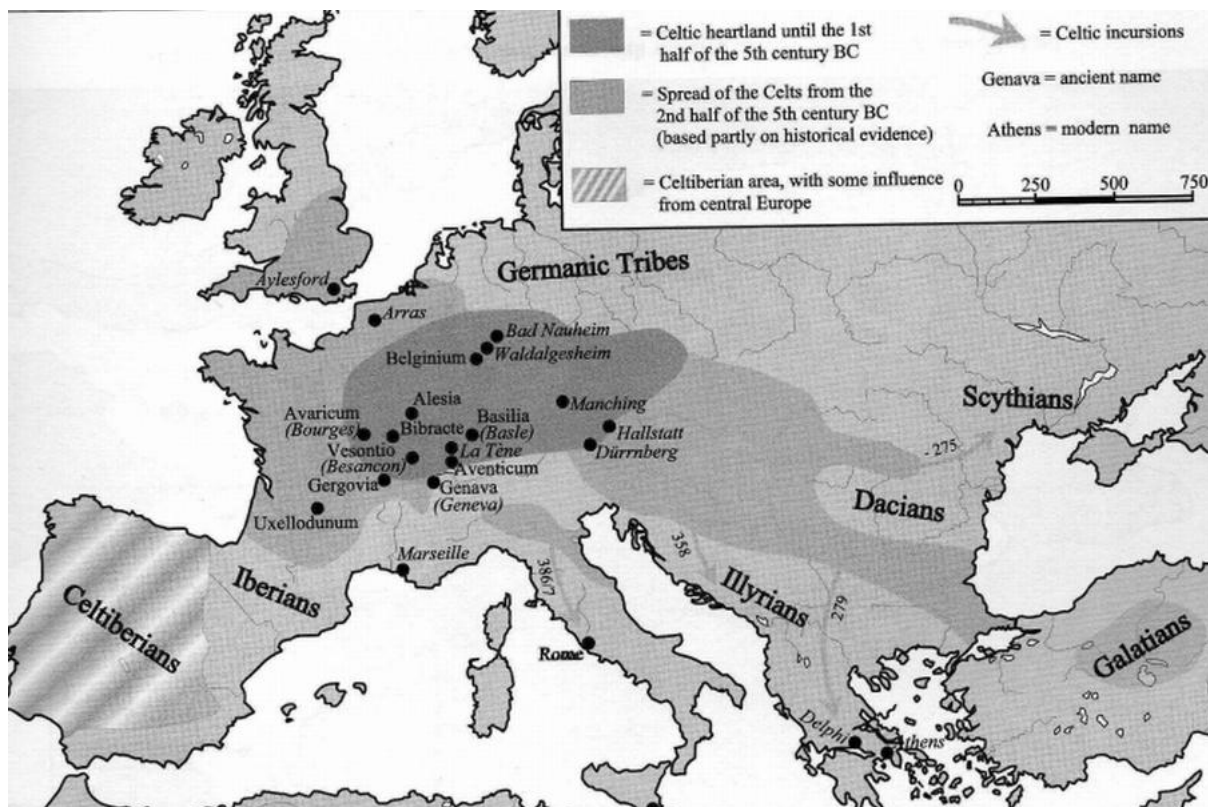
Kelti i Rimljani često su ratovali i te ću sukobe pokušati pomnije proučiti kroz ovaj diplomski rad. Na žalost, zbog razdoblja u kojem su se ti sukobi događali često nema puno pisanih tragova o njima. No jedan od najvažnijih događaja za odnose između Kelta i Rimljana bili su Galski ratovi, koji su detaljno opisani i to zahvaljujući Cezaru koji je pomno zapisao svoje kampanje u Galiji. Vjeruje se da su se Rimljani i Kelti po prvi puta susreli negdje tijekom 4. st. pr. Kr. i kao posljedica tih prvih susreta ostat će veliki strah i netrpeljivost Rimljana prema Keltima. Zbog toga će Rimljani voditi mnoge sukobe s Keltima i oni će potrajati od vremena Rimske Republike te završiti negdje u 2. st. za vrijeme Rimskog Carstva. Njihovi su ratovi bili dugotrajni i u mnogočemu su oblikovali i jedan i drugi narod, a Galski ratovi će ostaviti ogromne posljedice i na Kelte, koji više ne postoje kao slobodni narod u kontinentalnoj Europi, te na Rim. Cezar, koji je tijekom ratova ojačao i obogatio se, uskoro će uvući Republiku u građanski rat.

Prvotni su sporovi započeli na Apeninskom poluotoku. Rimljani će polagano i mukotrpno uspjeti zauzeti cjelokupni Apeninski poluotok te zavladatai Keltima koji su se tamo nalazili. Tijekom sljedećih će se stoljeća Rim širiti dalje pa će se sukobi s Keltima proširiti na područje Španjolske, Galije (današnja Francuska i Belgija) te na kraju i na posljednje utočište Kelta, Britansko otočje.

1. KELTI

Gali ←Kelti su pripadali barbarskim narodima koji su naseljavali sjevernu ←sjeverozapadnu i zapadnu Europu i gornji tok Dunava, ali su se tijekom 3. st. pr. Kr. proširili i na područje Panonije i došli čak do centralne Anatolije. Njihova povijest zaslužuje pozornost jer su dostigli najviši stupanj kulturnog razvoja među narodima izvan sredozemnog svijeta prije rimskih osvajanja.

Rana su područja naseljavanja Kelta za vrijeme 7. do 5. st. pr. Kr. u zapadnim Alpama te južnije od gornjeg toka Dunava. Od kraja 6. i u 5. stoljeću šire se prema sjeveru, prema ušću Rajne i rijeci Weser, no također i na istok, jug i zapad. Ne uništavaju starosjedioca na područjima na koja dolaze, ali ih pokoravaju. Između 600. i 400. g. pr. Kr. Kelti su naselili Španjolsku, Britansko otočje, Francusku te Panoniju, a na kraju dolaze u dolinu rijeke Po i Liguriju, što će ih dovesti do sukoba s Rimljanima.

Slika 1 – Rasprostranjenost Kelta u Europi oko 150. g. pr. Kr.

Kelte su činila mnoštva plemena (Belgi, Helveti, Bojani, ←Boji Insubri te mnogi drugi). Ta su plemena nerijetko ratovala i međusobno. Nalazi keltskih kaciga s rogovima, dugih mačeva i štitova svjedoče da su bili odlični obrtnici i ratnici. Nisu imali vlastitog pisma stoga preuzimaju varijacije grčkog, lepontskog i iberskog pisma. Kelti nisu zapisivali priče i više su se oslanjali na usmeno prenošenje i prepričavanje priča, u čemu su važnu ulogu imali svećenici - druidi. Također je važno napomenuti da su druidi jedini bili pismeni.¹

Galiju koju je osvojio Cezar sačinjavala je Francuska, osim južnog dijela koji je već bio u rimskim rukama od ranije, južna Nizozemska, Belgija, Njemačka zapadno od Rajne i veći dio Švicarske. Na tim prostorima prema Cezaru žive tri različite skupine:²

"Cjelokupna je Galija podijeljena na tri dijela. Jedan naseljavaju Belgi, drugi Akvitanci, a treći oni što se na svome jeziku nazivaju Kelti, dok ih mi zovemo Gali. Svi se oni međusobno razlikuju jezikom, uredbama i zakonima. Gali žive na teritoriju koji započinje s rijekom Rhonom te ide granicom koju čine rijeka Garona, Ocean, te teritorij Belga, štoviše, na dijelu Sekvena i Helveta dodiruje i rijeku Rajnu. Belgija počinje od ruba galskog teritorija, do najnižeg dijela rijeke Rajne te prema sjeveru i istoku. Akvitanijska počinje od rijeke Garone, dolazi do Pirineja i do onog dijela Oceana uz Španjolsku."³

Etnički su odnosi među zajednicama Kelta nejasni, ali su dio puno veće ←izbaciti; umjesto toga napisati: se zna da su bile dijelom velike skupine barbarskih ←izbaciti plemena povezanih s ←izbaciti određenim etničkim i kulturnim sličnostima. Oni pokrivaju zapadnu i centralnu Europu do Dunava, te Britaniju, Irsku, a nalazimo ih čak i u Turskoj. Ovim narodima, pogotovo onima naseljenima u sjeverozapadnoj Europi, grčki i rimski pisci pripisali su istoznačna imena Kelti i Gali.

Kontakt s mediteranskim civilizacijama, pogotovo s Grcima u gradovima Provanse te kasnije i Rimljanima, ostavio je znak na razvoj galske kulture i civilizacije kroz trgovinu i sukobe. Trgovina se odvijala dolinom rijeke Rhone već tijekom 6. st. pr. Kr. Grčka kolonija Massilia (Marseille), osnovana oko 600. g. pr. Kr., postala je važno trgovačko središte kroz koje su prolazili grčki i etruščanski proizvodi. Etruščanski su proizvodi također dolazili kroz alpske trgovačke puteve. Galski su proizvodi, koji su se izvozili najvjerojatnije, bili slični

¹ J. M. Roberts, Povijest Europe, AGM, Zagreb 2002., str. 73.

² Caesar, Jane F. Gardner, The Conquest of Gaul, Penguin books, London 1982., str. 12.

³ Caesar, The Gallic War, Dover publications, Mineola 2006., str. 1.

onima koje je Strabon naveo da dolaze iz Britanije, a to su bile žitarice, stoka, zlato, srebro, željezo, životinjske kože, robovi i lovački psi.

Gali su posebno voljeli jedan mediteranski proizvod, a to je bilo vino. Vino se dovozilo brodovima plovnim rijekama ili teretnim kolima preko ravnica. Vrijednost vina je bila ogromna, Gali su davali i po jednog roba za vrč vina. Toliku vrijednost vina možemo pripisati tome što Gali ni do Cezarova vremena nisu poznavali uzgoj grožđa.⁴

Podatci o religiji Kelta fragmentirani su i ograničene vrijednosti. Ti podatci nam dolaze iz dvaju izvora. Najprije su to zapisi tadašnjih grčkih i rimskih komentatora. No treba shvatiti da su oni prilično ograničeni budući da je malo od tih komentatora stvarno poznavalo keltsko društvo, a još ga je manje i razumjelo. Oni se oslanjaju na pripovijedanje iz druge ruke. No oni komentatori koji su stvarno bili u neposrednom dodiru s Keltima, najprije Cezar, dosta često su imali puno društveno-političkih razloga da im komentari budu iskrivljeni te zato njihove zapise, koji su često najdetaljniji, treba uzeti s oprezom.

Drugi su izvori ikonografski prikazi božanstava te posvete koje su ih ponekad pratile. No ova građa često dolazi iz razdoblja nakon rimskih osvajanja, i nastala je pod utjecajem grčko-rimskih predložaka. Kelti su do rimskih osvajanja bogove zamišljali kao duhove povezane sa šumama, rijekama, jezerima i drugim prirodnim fenomenima. Tek nakon osvajanja počinju se javljati prikazi bogova kao antropomorfnih bića. Vjeruje se da je to rezultat miješanja kulture Mediterana i osvojenih Kelta. Najbolji primjer toga bi bio iz vremena keltskih osvajanja Grčke i napada na Delfe 279. g. pr. Kr. kada se keltski vojskovođa Bren s prijeprirom nasmijao na vijesti da Grci vjeruju u bogove u ljudskom obliku.⁵

Po urbanom uređenju keltska zajednica, do Cezarova vremena, bila je poprilično dobro razvijena. Postojalo je mnoštvo utvrđenih gradova povezanih dobrim cestama te mostovima. Razvijena je metalurgija, mnoga plemena proizvode i vlastiti novac, a poljoprivreda, pogotovo uzgoj žitarica, bila je rasprostranjena.

Po političkom pitanju i uređenju nalazimo razne stupnjeve razvoja. Ona plemena koja su imala najviše doticaja s rimskim institucijama bila su i najviše razvijena. Među tim plemenima Cezar je izdvojio Arverne, Aedune i Helvete te naveo da su ta plemena odbacila nasljedni tip kraljevske vlasti, te da su umjesto toga imala magistrate, koji su birani svake

⁴ Caesar, Jane F. Gardner, *The Conquest of Gaul*, str. 13. – 14.

⁵ Richard Cavendish, Trevor O. Ling, *Mitologija: Ilustrirana enciklopedija*, Mladinska knjiga, Ljubljana 1982., str. 170. – 171.

godine te su odgovarali vijeću, i javno pravo. Plemena koja su se nalazila dalje, sjeverni Kelti, Armoričani i Belgi, te plemena u Britaniji, još su imala kraljeve.⁶

Cezar na nekoliko mjesta u svojim komentarima spominje galske vode i njihovu želju o stvaranjima vlastitih kraljevstava. Na primjer, Orgetoriks kod Helveta (I.2)⁷, Dumnoriks kod Aedućana (I.9)⁸, te se ta ista želja da naslutiti i kod Vercingetoriksa (VII.4, 20)⁹, no također u svojim komentarima Cezar se osvrće i na česte slučajeve uzurpiranja vlasti (II.1)¹⁰. Ova je politička nestabilnost prema Cezaru povezana s keltskom nestabilnošću u karakteru, te ih on opisuje kao impulzivne, emotivne, lako zavedive, hirovite, podložne paničarenju i lakovjerne.

Budući da se nisu mogli politički razviti kao narod kako bi se jedinstveni suprotstavili Rimljanima, poslije nekoliko neodlučnih bitaka tijekom trećeg stoljeća prije Krista u sjevernoj Italiji, Kelti tijekom sljedećih stoljeća doživljavaju niz poraza od strane Rima. 121. g. pr. Kr. Rimljani zauzimaju *Gallia Narbonensis*, područje južne Francuske, te ona postaje rimska provincija, Kelti iz Ligurije i sjeverne Italije pokoreni su i uključeni u rimski krug kao pokrajina *Gallia Cisalpina*, Galija s ovu stranu Alpa. Nakon ovih osvajanja, Rim će napasti i pokoriti samu Galiju.¹¹

⁶ Isto, str. 15.

⁷ Caesar, *The Gallic War*, str. 1. – 2.

⁸ Isto, str. 4. – 5.

⁹ Isto, str. 117. i 124.

¹⁰ Isto, str. 28.

¹¹ J. M. Roberts, *Povijest Europe*, str. 73.

2. RANI SUKOBI KELTA I RIMLJANA

Do Galskog rata Rimljani i Kelti imali su nekoliko većih i mnoštvo manjih sukoba. Ovo razdoblje obuhvaća vrijeme od keltskog dolaska na Apeninski poluotok i pljačkanja Rima, pa do zauzimanja Padske nizine i pokoravanja, i protjerivanja keltskih plemena koja su se nalazila tamo.

2.1. GALI PLJAČKAJU RIM

390. g. pr. Kr. galska četa od nekoliko tisuća ljudi, pod vodstvom Brena, prodire u Etruriju te dolazi pred grad Kluzij zahtijevajući zemlju. Kluzijci se obraćaju za pomoć Rimljanima koji šalju diplomatsko izaslanstvo kako bi riješili taj spor, no rimsko izaslanstvo biva uvučeno u spor. Zbog toga Gali marširaju u smjeru Rima te na riječici Aliji, lijevom pritoku Tibera, nailaze na rimsku vojsku. Rimljani su bili razbijeni i taj je dan, 18. lipnja, ušao u njihov kalendar kao *dies Alliensis* te se na taj datum nije smio poduzimati nikakav pothvat zbog izrazite nesklonosti bogova toga dana.

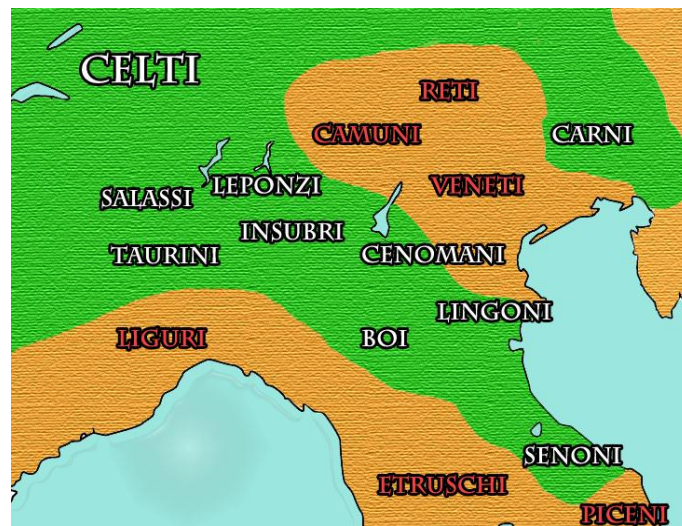
Na Rimljane, koji su imali nadmoć u vojnoj tehnici, ovaj poraz je negativno utjecao. Gali su zastrašili rimske vojnike svojim divljačkim izgledom, te borbom u velikim gomilama koristeći se dugim mačevima i golemim štitovima, a da pritom ne mare niti najmanje o svojim gubitcima ulazeći u borbu prsa u prsa uz divljačke urlike. Sam grad Rim u tom razdoblju nije imao prave zidine okolo cijeloga grada koje bi se mogle oduprijeti navali neprijatelja, nego tek na određenim mjestima, dok se na ostalim mjestima nalazio samo pojačani nasip koji se teško mogao braniti od brojnijeg neprijatelja kao u ovom slučaju kada su im prijetili Gali. Također, što je bilo poprilično važno, nakon teških gubitaka koje je doživjela rimska vojska u prijašnjoj bitci, nije bilo vremena za formiranje nove vojske. Zbog svega toga Rimljani su se odlučili zabarikadirati u kapitolijskoj tvrđavi gdje su se sklonile i vestalke noseći gradske svetinje. Po dolasku u Rim Gali su pronašli pusti grad te ga pljačkaju, a nakon što su završili s pljačkanjem odlučili su spaliti grad. Potom opsjedaju tvrđavu, koju hrabro brani Marko Manlije. Nakon što su im Rimljani isplatili otkupninu u zlatu, Gali su se povukli.¹²

Kako je ovo bio jedan od najtežih poraza Rima do tada, došlo je do stvaranja niza legendi povezanih s tim događajem, kojima se pokušao ublažiti poraz. Tako, na primjer, pokušavajući pokazati ugled koji je imao Senat u tom vremenu, dolazi do nastanka legende o

¹² Skupina autora, Povijest 3, Biblioteka Jutarnjeg lista, Zagreb 2007., str. 499. – 500.

senatorima. Senatori obučeni u svoje najbolje toge sude napadačima pobuđujući u njima poštovanje. No nakon što je jedan od senatora udario štapom galskog ratnika koji mu je dotaknuo bradu, dolazi do napada bijesnih Gala koji izvršavaju pokolj. Onda je tu pripovijest o guskama koje su spasile Rimljane svojim glasanjem upozorivši ih na odred Gala koji se penjao stijenama na nenadziranoj strani utvrde. Guske su bile svete životinje božice Junone, a budući da im je Junona pomogla u nedavnom osvajanju Veja, tako im je i sada pomogla da izbjegnu galski napad. Tu je također i pripovijest o Brenu i rimskoj otkupnini. Bren je, iziritiran negodovanjem Rimljana oko vaganja zлата za otkupninu i utega koji su korišteni, bacio svoj mač na dio vage izgovorivši riječi: "*Vae victis*" (Jao pobijedenima!). Može se reći da će ova poslovice kasnije označiti daljnje širenje Rima i rimsku politiku prema pokorenim narodima. No otkupnina u zlatu svakako je autentična budući da su Gali još skloni nomadstvu te veću vrijednost daju prenosivim dragocjenim predmetima. A i budući da je galska vojska bila nepripremljena za opsjedanje tvrđave, radije su prihvatili otkupninu u zlatu te se povukli.

Nakon prvog vala prodora Gala na Apeninski poluotok nije bilo novih prodora sve do 360. g. pr. Kr. Gali, koji su u međuvremenu zavladaali Felsinom, koji su preimenovali u Bononiju (Bologna), stižu do Albanskih planina. No ovaj put ne napadaju Rim, koji je u međuvremenu pojačao zidine. Skupine Gala od tada služe u ratovima na tlu Italije kao plaćenicima.¹³

Slika 2 – Galska plemena na Apeninskom poluotoku

¹³ Isto, str. 501.

2.2. POBUNA GALA NA APENINSKOM POLUOTOKU

Pod pritiskom naroda sa sjevera Europe mnoga se keltska plemena povlače na jug. Ta plemena dolaze na Apeninski poluotok te se tamo pridružuju drugim plemenima u otporu Rimljanima. Do izbijanja sveukupne pobune dolazi nakon što je zemlja Senonaca južno od Arimina podijeljena rimskim građanima. Pobunila su se gotovo sva plemena, Boji, Insubri, Lingonci, Taurini, Gezati. Od plemena koja su živjela na tom prostoru samo se Cenomani i jadranski Veneti (koji ne pripadaju Galima, i nisu povezani s galskim Venetima koji su živjeli u današnjoj Bretanji) nisu pridružili toj pobuni zbog prijateljskih odnosa koje su imali s Rimom još od Prvog punskog rata.¹⁴

Napadači su skupili oko 50 000 pješaka i 20 000 konjanika. U Rimu je još bilo živo sjećanje na horde koje su napale Rim prije stoljeća i pol te dolazi do objave masovne mobilizacije, koja se provodila bez obzira na klasu, dob i prihode. Ukupan broj mobiliziranih ljudi između 17 i 60 godina, koji treba uzeti s rezervom, dosezao je 770 000 pješaka i konjanika, od toga 273 000 Rimljana, 85 000 Latina i 412 000 saveznika. Naravno, nisu bile mobilizirane sve snage, ali je veliki broj od oko 200 000 ljudi poslan da se obračuna s pobunjenom vojskom, a bio je sastavljen od Rimljana i onih naroda koji su bili najizloženiji toj galskoj invaziji, a to su bili Etruščani, Sabinjani, Umbri i Sarsinati.

Najveći dio te vojske pod vodstvom konzula Emilija Papa bio je utvrđen oko Arimina, dok je ostatak vojske raspoređen na području Fezule (danas Fiesola). No Gali su prošli između jedne i druge te su se uputili prema Kluziji pljačkajući i uništavajući. Papova se vojska spušta u smjeru Rima, dok se Gali, natovareni plijenom, premještaju prema obali. No kod Pize se iskrcala nova rimska vojska, sa Sardinije, pod vodstvom konzula Atilija Regula. Time su se Gali našli uhvaćeni između dviju rimskih vojski. Rimljani i Gali sukobili su se 225. g. pr. Kr. kod Telamona, južno od rijeke Ombrone. U toj su bitci Gali teško poraženi, 40 000 ih je stradalo na bojnopolju, dok ih je 10 000 zarobljeno. No ni Rimljani nisu prošli netaknuti te su imali oko 10 000 gubitaka. Konzul Atilije je bio zarobljen tijekom borbi pa su mu Gali odsjekli glavu i od nje napravili trofej, možda zbog drevnih rituala kulta lubanje.¹⁵

¹⁴ Isto, str. 571.

¹⁵ Isto, str. 573.

2.3. RIMSKI PROTUNAPAD

Nakon pobjede kod Telamona Rimljani su mogli odahnuti jer je završen prodor Gala prema jugu. Također je došlo do jačanja suradnje Rimljana i Italaca. No kako bi se osigurali za sva vremena i spriječili mogućnost nove opasnosti, trebalo je napasti Gale u Padskoj nizini. 224. g. pr. Kr. se krenulo u ostvarivanje tog cilja. Pleme Boja, koje je živjelo na području današnje Bologne, suočeno s rimskim snagama odlučilo se ponuditi da uđe u rimski savez, kao što su to već učinila plemena Cenomana i jadranskih Veneta. Tim potezom jedino pleme koje je ostalo neprijateljski nastrojeno bili su Insubri. 223. g. pr. Kr. rimska je vojska pod vodstvom konzula Gaja Flaminija i Fila Furija krenula u konačno vojno osvajanje Padske nizine. No taj je pohod imao protivnike i u samome Rimu. Tome su se protivili konzervativni predstavnici u Senatu koji su smatrali da se problem Gala u Padskoj nizini treba riješiti mirnim putem i pomoću diplomacije, a ne vojnim pohodima. No konzuli su ignorirali pozive da se vrate u Rim te s vojskom kreću prema Padskoj nizini duž ligurske obale.

Tijekom pokušaja prelaska rijeke Po rimska vojska doživljava poraz od Anamara, galskog plemena koje se nalazilo na području između Stradelle i Piacenze. Senat zbog tog poraza šalje zahtjev konzulima da se vrate u Rim radi ponavljanja izbora konzula. No konzuli, koji su imali snažnu potporu pučkih slojeva za svoj pohod, odbili su poslušati taj zahtjev. Rimska vojska prelazi rijeku Po te se sukobljava s Insubrima. Iako je na svojoj strani imao i savezničke postrojbe iz plemena Cenomana, Flaminije im nije vjerovao te je u sukobima koristio samo vlastite konzulske snage. Insubri su poraženi i gotovo su sve njihove snage bile uništene, što je bilo oko 60 000 ljudi. Iako je izvojevao veliku pobjedu, Senat Flaminiju nije dao čast trijumfa jer su prosudili da je svojim nepromišljenim vođenjem, budući je rasporedio vojsku s rijekom iza sebe, doveo vojsku u nezavidan položaj u kojem nije postojala nikakva alternativa osim pobjede ili smrti. No pučka stranka mu je samoinicijativno priznala pravo na trijumf.¹⁶

Insubri su nakon tog poraza iskazali spremnost da uđu u savez. No konzuli izabrani 222. g. pr. Kr., Kornelije Scipion i Klaudije Marcel, odlučili su ih u potpunosti pokoriti. Kreću na Insubre i opsjedaju ih kod Acere (danas Pizzihgettona) gdje su Insubrima u pomoć došli Gezati. Odlučujuća bitka se odigrala južno od rijeke Po u Klastidiju (danas Casteggio),

¹⁶ Isto, str. 573.

gdje su Insubri pokušali iznenaditi rimsku vojsku. No unatoč iznenađenju Rimljani su izvojevali potpunu pobjedu, a sam Klaudije Marcel je u dvoboju pobijedio kralja Gezata, Viridomasa. Nakon te pobjede lako je osvojen glavni grad Insubra, Mediolan (današnji Milano). Insubri su se predali nakon toga, mirom koji su potpisali s Rimom morali su se odreći dijelova svoga teritorija u korist Rima te su prisiljeni ući u savez s Rimom.

Porazom Insubra Rim si je osigurao plodnu Padsku nizinu. No još je važnije bilo to što su Rimljani sada mogli spriječiti daljnja okupljanja Gala na tom prostoru, budući da su Gali ovo područje koristili za okupljanja prije nego što bi kretali na pustošenja po Apeninskom poluotoku. U tu su svrhu na ovom prostoru osnovane dvije kolonije, svaka sa 6 000 ljudi, u Placenciji i Kremoni, kako bi se nadzirali Gali i onemogućio svaki pokušaj prodora prema jugu.¹⁷

¹⁷ Isto, str. 573. – 574.

2.4. HANIBALOV POHOD NA ITALIJU

Hanibalova invazija Italije, do koje je došlo u kasnu jesen 218. g. pr. Kr., privremeno će promijeniti odnos snaga između Gala i Rimljana. Dvije brze pobjede nad rimskim snagama od strane Hanibala ponudile su Galima mogućnost da se oslobode rimske vlasti. No to je bila nesigurna mogućnost i u početku se galska plemena ne odlučuju pridružiti Kartazanima. Hanibal je prvo pristupio Taurinima, koji su živjeli u podnožju Alpa. Taurini se odbijaju pridružiti Hanibalu i pružiti mu potporu, zbog toga ih Hanibal odlučuje kazniti. Nakon trodnevne opsade zauzima njihov glavni grad, za kojeg se pretpostavlja da se nalazio na području današnjeg Torina, te masakrira stanovništvo kao kaznu Taurinima, a i kako bi poslao poruku ostalim galskim plemenima što će im se dogoditi ako mu se ne pridruže. Ostala plemena su shvatila tu poruku te se pokoravaju. Početni uspjesi Hanibala nad Rimljanima impresionirali su galska plemena te je do bitke kod Trebije samo jedno galsko pleme ostalo uz Rim, to su bili Cenomani koji su bili uz Rimljane i u prijašnjem sukobu. Vjeruje se da se oko 14 000 Gala borilo na strani Kartage. Kelti su se borili uz Hanibala u svim većim sukobima na Apeninskom poluotoku, ali i u bitci kod Zame 202. g. pr. Kr. kojom je završio Drugi punski rat. Hanibal nikada nije mogao biti siguran u lojalnost svojih galskih saveznika, a njihova je potpora Kartagi ovisila o njezinim vojnim uspjesima i neuspjesima te nikada nisu imali sveukupnu potporu među svim plemenima.¹⁸

¹⁸ Michael M. Sage, *Roman Conquests: Gaul, Pen & sword military*, Barnsley 2011., str. XXV - XXVI

2.5. KONAČNI PORAZ GALA U ITALIJI

Nakon završetka ratova s Kartagom, Rimljani nastavljaju s operacijama protiv Gala u Padskoj nizini. 201. g. pr. Kr. pleme Boja porazilo je jedan odred rimske vojske. Ohrabreni tom pobjedom, a uz pomoć Insubra i Cenomana, napadaju i zauzimaju strateški lociranu rimsku koloniju Placenciju. Pokušali su napasti i zauzeti i Kremonu, no to im nije uspjelo. 197. g. pr. Kr. Rim pokreće kampanju za povrat izgubljenih posjeda. Cenomani priznaju rimski autoritet te se povlače i pridružuju Rimu, dok su Insubri opet bili poraženi. Unatoč tim uspjesima rezultati pohoda bili su neodlučni, te u 196. g. pr. Kr. konzuli pokreću daljnje napade. Poražavaju Insubre i time je postignut mir južno od rijeke Po. Insubri su morali prihvatiti mir prema kojem se zabranjuje bilo kojem članu njihova plemena da postane rimskim građaninom, a Rimljani okupiraju glavni grad Insubra Mediolan, koji će postati rimska kolonija.

Pokoravanjem Cenomana i porazom Insubra Boji su ostali jedino pleme koje se i dalje opiralo. Sljedećih godina događali su se manji sukobi sve dok 191. g. pr. Kr. Rim nije izvojevao odlučnu pobjedu pa su se potpisivanjem mira Boji morali odreći polovice svoga teritorija.

Invazija Gala preko Karnskih Alpa 186. g. pr. Kr. označio je nekoliko godina nemira u Cisalpinskoj Galiji koje je potrajalo do 183. g. pr. Kr. kada su plemena poražena i protjerana nazad preko Alpa.

Taj je događaj označio kraj važnijim sukobima s Galima na području Italije. Nakon toga je uslijedila gradnja niza kolonija i stvaranje cestovne mreže među njima. Rimljani su se sada mogli posvetiti Ligurskim plemenima na zapadnoj obali i Histrima na Jadranu.¹⁹

¹⁹ Isto, str. XXVI - XXVII

3. KELTI U ŠPANJOLSKOJ

Iberijski poluotok, smješten na jugozapadnom dijelu Europe, posebno je zanimljiv jer je on bio i najzapadnija regija koju su naselili Kelti. Također na ovom su području u 5. st. pr. Kr. nastali prvi pisani zapisi o ovoj etničkoj skupini i to od strane Kartazanina Himilka i Grka Herodota.²⁰

Iberija je izolirana od ostatka Europe Pirinejskim gorjem te njegovim zapadnim produžetkom, Kantabrijskim gorjem. Zbog svog položaja između Atlantskog oceana i Mediteranskog mora, a posebice zahvaljujući svome reljefu, na poluotoku prevladavaju dvije vrste klime. Na jugoistoku mediteranska, koja omogućava uzgoj maslina i vinove loze, dok na sjeveru i zapadu prevladava umjerena klima s bogatim šumama. Također zbog izgleda terena na poluotoku se nalaze brojna nalazišta raznovrsnih metala. Sve je ovo pogodovalo naseljavanju poluotoka pa su se zbog toga na njemu nalazili brojni narodi.²¹

Zanimljivo za područje Španjolske je to što je došlo do formiranja keltoiberske kulture, nastale spajanjem Kelta, koji su došli sa sjevera, i naroda koji su već živjeli na ovom području.

Postoje dvije teorije o dolasku Kelta na navedeno područje. Obje se teorije slažu da su Kelti najvjerojatnije došli na ovo područje negdje u 6. st. pr. Kr. Dok prva teorija smatra da je to bio miroljubiv dolazak i da je potom došlo do postepenog stapanja naroda, druga smatra da su Kelti izvršili vojnu invaziju i pokorili narode na ovom području, ali je s vremenom došlo do njihova stapanja i stvaranja nove kulture. No danas je najzastupljenija teorija da je najvjerojatnije došlo do invazije, ili nekoliko invazija, Kelta, ali da je došlo do miroljubivog stapanja autohtonog stanovništva s Keltima kroz njihovu interakciju. Značajka keltoiberske kulture u tome je da je ona izgubila keltsku materijalnu kulturu te stvorila svoju jedinstvenu, dok su ipak zadržali društveni ustroj te keltski jezik. Do dolaska Rimljana keltoiberska je kultura bila najviše razvijena na sjeveroistočnom području Španjolske i još se postepeno širila na ostala područja.²²

²⁰ Martin Almagro – Gorbea, *The Celts of the Iberian Peninsula, //The Celts/* Uredila: Carla Tanzi. Milano; Bompiani, 1991., str. 389

²¹ Barry Cunliffe, *The Ancient Celts*, Penguin Books, Oxford 1999., str. 133. – 134.

²² Martin Almagro – Gorbea, *The Celts of the Iberian Peninsula*, str. 401. – 405.

Keltoiberani ←**Keltoiberi** su često služili kao plaćenici u kartažanskoj vojsci. Svojim dolaskom u Španjolsku 218. g. pr. Kr., s početkom drugog punskog rata, Rimljani su došli u doticaj s njima. Rimljani su također Keltoibere upošljavali kao plaćenike, iako su ih smatrali donekle nepouzdanima. Porazom Kartage tijekom 2. st. pr. Kr. dolazi do većeg i snažnijeg prodora Rima na Pirinejski poluotok, te samim time i do sukoba.

Sukobi će potrajati sljedećih sedamdesetak godina. To će biti dugi i iscrpljujući rat i za jednu i za drugu sukobljenu stranu. Neke dokaze o tome koliko je rat bio razoran navodi Tiberije Sempronije Grakho, koji tvrdi da je tijekom svoje kampanje koju je vodio 179. – 178. g. pr. Kr. uništio oko 300 keltoiberskih naselja. Nakon tih događaja došlo je do kraćeg razdoblja mira dok su se obje strane oporavljale.²³

Dolazi do gospodarskog razvoja regije, posebice u poljoprivredi i iskorištavanju rudnih bogatstava. Za primjer treba navesti rudnike Kartagene u kojoj je radilo 40 000 radnika, a rimskoj su državnoj blagajni davali 25 000 drahmi na dan. Sempronije Grakho 171. g. pr. Kr. osniva koloniju u Karteji koju je naselio potomcima rimskih vojnika i hispanskih žena, uz veterane i oslobođenike. Kolonisti su imali ista prava kao kolonisti u latinskim kolonijama. 151. g. pr. Kr. osnovana je još jedna kolonija, Kordoba (Córdoba).²⁴

No 154. g. pr. Kr. dolazi do pobune **Keltoiberana** ←**Keltoibera** i Luzitanaca. Luzitance uspješno predvodi Virijat zadavajući velike probleme Rimljanima. No uz pomoć izdaje Virijat je uhvaćen i pogubljen, zajedno sa 50 000 svojih suplemenika. Tim su činom samo **Keltoiberani** ostali u sukobu s Rimom.²⁵

Keltoiberani se povlače u grad Numancij i od tamo nastavljaju sukobe. 137. g. pr. Kr. porazili su rimsku vojsku od 20 000 ljudi, kojom je zapovijedao konzul Hostilije Mancin. 134. g. pr. Kr. na čelo operacija protiv Numancije dolazi konzul Scipion Emilijan koji predvodi vojsku od 60 000 ljudi. On započinje s opsjedanjem grada te spriječava okolna plemena u snabdijevanju Numancije hranom i ljudima. U okolici je grada dao izgraditi sedam kampova te je oko cijeloga grada podigao zid onemogućavajući izlazak i ulazak. Stanovništvo je na kraju počelo umirati od gladi i bolesti te se moralo predati. Grad je kao primjer, i kao

²³ Barry Cunliffe, *The Ancient Celts*, str. 143. – 144.

²⁴ Skupina autora, *Povijest 3*, str. 619.

²⁵ Barr Cunliffe, *The Ancient Celts*, str. 144.

kazna, sraunjen sa zemljom 133. g. pr. Kr., a sve preživjelo stanovništvo pretvoreno je u roblje. Ovim činom je označen kraj organizirane pobune **Keltoiberana**.²⁶

4. CEZAR

Cezar je rođen oko 100. g. pr. Kr. Pripadao je patricijskoj obitelji Julijevaca, koji su prema legendi potjecali od božice Venere. Po prvi je put privukao interes na sebe tijekom Suline diktature kada je javno pokazao slike Marija na pogrebu svoje ujne i Marijeve udovice, Julije.

Vojnu je karijeru započeo u Aziji 80.–78. g. pr. Kr. Dok se vraćao u Italiju brodom, njegov su brod napali pirati te je zarobljen. Tijekom svog zarobljeništva uporno je tvrdio da će se vratiti i razapeti sve pirate na križ. To obećanje je i ispunio. Budući da je plaćena njegova otkupnina, na vlastitu je inicijativu sakupio vojsku i pohvatao pirate, iako je u znak milosrđa naredio da im se prerežu grkljani prije nego što ih se pribije na križ. Pretpostavlja se da je bio vojni tribun tijekom Spartakova ustanka 72. g. pr. Kr. 63. g. pr. Kr. izabran je za praetora te je postavljen na mjesto Pontifex Maximusa.

Cezarova je rana karijera po mnogočemu bila uobičajena, ali je zbog svoje kićenosti izazivao mnoge kontroverze čime je stvorio mnogo neprijatelja. Novac je trošio rasipnički, daleko iznad svojih mogućnosti. Kako bi zadobio naklonost siromašnih organizira im gozbe i zabave. Svi su se mladi senatori pokušavali izdvojiti od svojih vršnjaka podržavajući ove ili one slučajeve, no Cezar je sve vodio u ekstreme što se nije sviđalo većini ljudi, pogotovo jer je pokazivao mnoge talente i izuzetnu inteligenciju. Tijekom 63. g. pr. Kr. osumnjičen je da je povezan s Katilinom i njegovim pokušajem preuzimanja vlasti budući da je bio protiv smrtne kazne za zavjernike. Također, većina je ljudi vjerovala da je i Kras bio uključen u zavjeru, no budući da mu je veliki dio rimske aristokracije dugovao novac, odlučeno je da ga se ne dira.²⁷

Cezara su smatrali politički nestabilnim, razvratnikom čija je pretjerana ambicija bila potencijalno opasna. Njegove su afere sa ženama senatora i plemića bile česta tema gradskih ogovaranja. Postojala je glasina da je tijekom svoje službe na istoku bio u

²⁶ Alfredo Jimeno Martinez, Numantia, //The Celts/ Uredila: Carla Tanzi. Milano; Bompiani, 1991., str. 406. - 407.

²⁷ Adrian Goldsworthy, In the Name of Rome, Orion Books, London 2003., str. 205

homoseksualnoj vezi s kraljem Nikomedom od Bitinije zbog čega je dobio posprdni nadimak "muž ženama i žena muškarcima". No budući da je rimska politika bila poznata po raznoraznim pričama kako bi se ocrnilo protivnika, ne može se sa sigurnošću utvrditi je li ova priča istinita ili ne. No njegovo je ženskarenje svakako bilo često i očito. Tijekom kasnijih stoljeća postat će znak časti među galskom aristokracijom tvrditi da je nečija praprabaka bila Cezarova ljubavnica tijekom njegovih pohoda.

U Rimu je Cezar privlačio skandale, iako nisu svi bili njegovih ruku djelo. Jedna od njegovih dužnosti kao Pontifex Maximus bilo je organiziranje slavlja Bona Dea u vlastitoj kući, ceremonije kojoj su smjele prisustvovati samo žene. No jednom prilikom, senator na lošem glasu, Klodije, bio je otkriven preobučen kao žena dok je namjeravao otkriti tajne vjerske ceremonije. Smatralo se da ima aferu s Cezarovom ženom. Sam je Cezar javno tvrdio da nema ni trunke istine u toj priči, ali se svejedno razveo od svoje žene smatrajući da njegova žena mora biti iznad svake sumnje. Još se jednom izdvojio od ostalih ljudi i baš zbog takvog superiornog stava njegovi su ga protivnici gorko mrzili. Katon Mlađi bio je prvi među njegovim protivnicima. Njegov prijezir prema Cezaru bio je dubok i proizlazio je iz njihovog različitog načina života i suprotstavljenih političkih stavova. Tijekom debate o Katilininoj uroti, Katon je primjetio da je Cezaru tajno uručena poruka te je zahtijevao da je Cezar glasno pročita budući da je mislio kako sadrži nekakve inkriminirajuće podatke. No Cezar je oklijevao, što je dodatno uvjerilo Katona da ima pravo te zahtijeva da mu preda poruku. Na svoj užas Katon je otkrio da je to bilo strasno ljubavno pismo od njegove vlastite polusestre Servilije (Brutove majke koji će kasnije voditi urotu protiv Cezara).²⁸

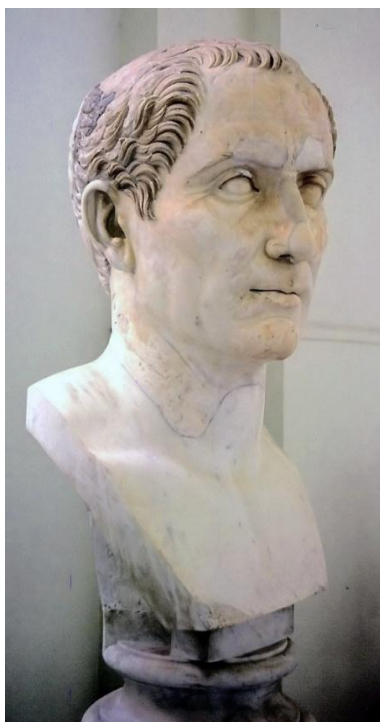
Nakon što mu je istekla pretorska titula, Cezar je poslan kao guverner u Iberiju. Tamo je gušio pobune iberskih plemena. Za uspješno izvođenje tih zadataka dodijeljen mu je trijumf. No suočen s namjernim obstruiranjem od strane svojih političkih rivala, dragovoljno se odrekao te časti po povratku u Rim. Namjeravao se kandidirati za konzula, a dragovoljnim odricanjem od prava trijumfa pokazao je koliko je bio siguran da će dobiti veću čast osvajanjem konzulske pozicije. Na tom je putu imao veliku potporu Krasa i Pompeja. Tek su kasnije ostali senatori shvatili da su njih trojica ušli u savez kako bi zavladao Republikom. Drugi konzul za 59. g. pr. Kr., Marko Kalpurnije Bibul, kojeg podupire konzervativna stranka u Senatu, u početku je pokušavao blokirati sve odluke svoga kolege. Na to je Cezar odgovorio još radikalnijim mjerama da progura svoje prijedloge, a većina senatora se protivila njegovim

²⁸ Isto, str. 206. – 207.

prijedlozima, ne zbog toga što su bili loši ili zbog njihova sadržaja, nego zbog toga što ih je predložio Cezar. U jednom je incidentu iznad Bibulove glave bila ispražnjena košara puna balege na što se Bibul povukao iz javnog života za ostatak te godine. Na taj čin je u Rimu nastala doskočica da u Rimu postoje dva konzula – Julije i Cezar.

Tradicionalno je Senat dodijeljivao provincijska zapovjedništva te su Cezarovi protivnici, a i većina senatora koji su bili užasnuti njegovim konzularnim taktikama, odlučili da mu se dodijeli "posao" brige za ceste i šume Italije. Na ovaj su način planirali Cezara, opasna radikala po njihovom mišljenju, onemogućiti da dobije još veće časti i da se obogati. Ovaj je prijedlog osujećen kada je tribun podnio prijedlog pred javnom skupštinom da se provincije ubuduće dodjeljuju pojedincima. Cezar je dobio Cisalpinsku Galiju i Ilirik, a kada je umro guverner Transalpinske Galije, dodijeljena mu je i ta provincija. Njegovo je zapovjedništvo trebalo trajati pet godina, no kasnije je bilo produženo na deset godina. Ovaj je čin neobičan jer nije bilo rata ili bilo kakve veće prijetnje u regiji kojom je on upravljao, da bi se opravdala tolika sredstva u rukama jedne osobe. Cezar se uputio u svoje provincije sa željom da se proslavi i obogati. Pretpostavlja se da je planirao krenuti u rat s tada moćnim i bogatim Dačanskim kraljevstvom na Balkanu. No tada se zbio događaj koji će promijeniti smjer i cilj njegovih ratnih planova.²⁹

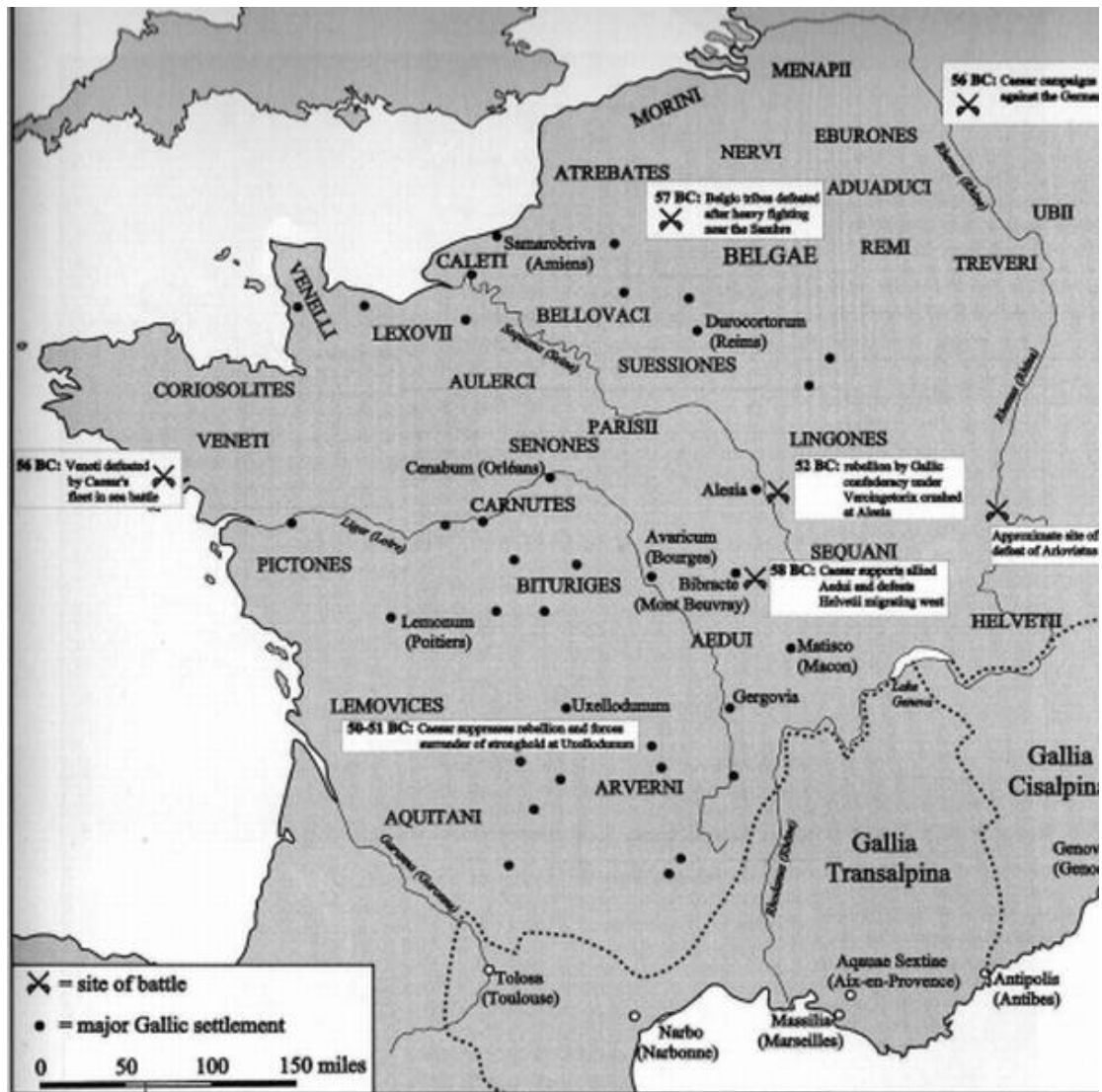
²⁹ Isto, str. 208.

Slika 3 – Julije Cezar

5. GALSKI RATOVI

Galski su ratovi bili niz vojnih pohoda koje je predvodio Julije Cezar protiv galskih plemena. Ta su plemena činila konfederaciju u pokušaju odupiranja rimskoj vlasti. Sukobi su trajali od 58.–51./50. g. pr. Kr. Ratovi su završili rimskom pobjedom te širenjem Rimske Republike na Galiju, područje današnje Francuske i Belgije, no to je istovremeno označilo početak kraja te iste Republike. Cezar će iz ratova izaći kao izuzetno jak i bogat. Osvajanjem Galije Rim je mogao spriječiti daljnje galske upade na svoj teritorij, a uspostavljanjem granice na Rajni, spriječiti i upade Germana.

Slika 4 – Cezarove kampanje u Galiji

5.1. 58: SEOBA HELVEĆANA I ARIOVIST

5.1.1. HELVEĆANI

Već 61. g. pr. Kr. javljaju se naznake o mogućoj seobi Helvećana. Planove za tu migraciju isplanirao je Orgetoriks. Cezar je u svojim zapisima naveo da je Orgetoriks htio organizirati tu migraciju kako bi došao na čelo plemena kao kralj, a kao razlog za migraciju navodio je da je pleme stiješnjeno na svom trenutnom području i da mu prijete Germani sa

sjevera i Rim s istoka i juga te da bi se trebali preseliti.³⁰ Cilj im je bila zemlja Santona u jugozapadnoj Galiji.³¹

Orgetoriks je bio postavljen na čelo da organizira migraciju, pa je krenuo u posjete susjednim plemenima kako bi dogovorio miroljubiv prolaz kroz njihove teritorije. Dogovorio se s vođama Sekvena, Castikom i vođom Edućana, Dumnoriksom, da će pomoći jedni drugima u tome da postanu kraljevima nad vlastitim plemenima te da će, kada ovladaju njima, međusobno podijeliti Galiju i zavladatai njome.

No Orgetoriksova je zavjera otkrivena pa je izveden pred sud vlastitog plemena, a u slučaju da mu se dokaže krivnja trebao je biti živ spaljen. Orgetoriks umire prije suđenja pod misterioznim okolnostima. Unatoč njegovoj smrti odlučeno je da će pleme migrirati, ali je početak migracije sa 61. g. pr. Kr. pomaknut na 58. g. pr. Kr. Kako bi pokazali da misle ozbiljno, Helvećani su spalili svoja naselja, te su zapalili i sve žito koje nisu mogli ponijeti sa sobom.³²

Uvjerali su i druga plemena s tog područja da im se pridruže. Cezar u svojim zapisima navodi sljedeća plemena kao ona koja su im se pridružila: Raurčani, Tulinzi, Tigurani, Latobridani i Boji.³³

Za seobu su imali dvije moguće rute. Težu, sjevernu rutu koja je išla teritorijem Sekvena, te lakšu južnu koja je prolazila rimskim teritorijem. Helvećani su se odlučili za lakšu rutu.

Rimljani, a i sam Cezar, bili su uhvaćeni nespremni, budući da su nakon smrti Orgetoriksa smatrali da su Helvećani odustali od migracije. Cezar je žurno odjahao u Narbonu gdje se nalazila X. legija, njegove su se ostale legije (VII., VIII., i IX.) u tom trenutku nalazile u Akvileji, u sjeveroistočnoj Cisalpinskoj Galiji. Po dolasku je započeo novačiti nove snage te je naredio da se uništi most preko rijeke Rhone kako bi se Helvećanima otežao prelazak.³⁴

Cezar u svojim zapisima navodi da su mu Helvećani poslali izaslanike kako bi im dozvolio prelazak kroz rimski teritorij te su mu obećavali da neće činiti nikakvu štetu dok budu prolazili. Navodeći kao razlog poraz i smrt konzula Lucija Kasija 107. g. pr. Kr. od

³⁰ Caesar, *The Gallic War*, str. 1.

³¹ Isto, str. 5.

³² Michael M. Sage, *Roman Conquests: Gaul*, str. 30. – 32.

³³ Caesar, *The Gallic War*, str. 3.

³⁴ Michael M. Sage, *Roman Conquests: Gaul*, str. 33.

strane Tigurana, jedno od plemena koje je sudjelovalo u migraciji, i to da će Helvećani načiniti štetu svojim prolaskom, Cezar ih je odlučio odbiti. No kako je čekao dolazak ostalih legija, a i želeći izgraditi fortifikacije, poručio je izaslanicima da će im odgovor dostaviti unutar nekoliko dana.³⁵

Naredio je svojim ljudima izgradnju utvrđenja od jezera Ženeve do prolaza Jure. Također je otišao osnovati još dvije legije, što je i učinio, ali ilegalno bez dopuštenja Senata; novoosnovane su legije bile XI. i XII. Dok je Cezar osnivao i zvao legije, Helvećani su pokušali nekoliko puta proći kroz utvrđenja, a nakon što su bili odbijeni odlučili su se za drugi put. Zamolili su Dumnoriksa, vođa Edućana, da im pomogne nagovoriti Sekvene da im dopuste prolazak kroz njihov teritorij, što im je odobreno. Kada se Cezar vratio, dočekali su ga pozivi za pomoć od strane Edućana i Aloborga da im pomogne u obrani od Helvećana. Cezar je sada imao opravdan razlog za napad.

Dok su Helvećani prelazili rijeku Saonu, Cezar ih je odlučio napasti budući da su tada bili najranjiviji. Kada je doveo svoje tri legije kako bi ih napao, zatekao je iznenađenog i nepripremljenog neprijatelja. Velika većina Helvećana koja je bila na istočnoj obali pobijena je, dok je ostatak pobjegao u šume. Dodatna je pogodnost za Cezara bila ta da su većinu pobijenih na istočnoj obali činili Tigurani, što je Cezar iskoristio rekavši da je rimska čast osvećena za njihovo ubojstvo Lucija Kasija. Cezar naređuje gradnju mosta preko rijeke i kreće u lov na ostatak plemena. Helvećani šalju poslanike s ponudom za mir. Naselit će se i ostati na teritoriju koji im Cezar odredi. No Cezar zahtijeva da se vrate tamo odakle su pošli te da plate odštetu plemenima čiji su teritorij opljačkali i vrate taoce. Helvećani odbijaju taj prijedlog budući da još nisu bili poraženi u pravoj bitci, a i prihvaćanje tih uvjeta značilo bi prihvatiti rimsku superiornost, što nikako nisu namjeravali.

Sljedeći dan Helvećani kreću na sjeverozapad dok ih Cezar prati. Cezar naređuje svojoj konjici, koju čine galske pomoćne jedinice, da ih prate i izviđaju. No Helvećani šalju svoju konjicu u napad te dolazi do bitke u kojoj pobjeđuju Helvećani. Ovo je dodatno ojačalo njihov moral pa pokušavaju izazvati glavninu rimske vojske da ih napadnu što ovi odbijaju učiniti, ali ih nastavljaju pratiti. Kada su se Helvećani utaborili u blizini brda Sanvignes, Cezar ih je odlučio napasti. Šalje dio vojske pod vodstvom Labinija da u vrijeme treće straže, oko ponoći, ode okolo i da se sa suprotne strane popne na brdo kako bi mogao napasti Helvećane straga dok ih Cezar bude napadao sprijeda. Cezar je poveo ostatak vojske u

³⁵ Caesar, The Gallic War, str. 6.

vrijeme četvrte straže, oko 3 sata ujutro, i do jutra je bio udaljen oko kilometar od neprijateljskog kampa. Uslijed krivog raspoznavanja Cezaru je javljeno da su Helvećani zaposjeli brdo koje je trebao zauzeti Labinije. No to je zapravo bio Labinije koji je potpuno neprimjećen uspio doći na njega. Zbog toga se Cezar odlučio povući do obližnje uzvisine na kojoj je potom rasporedio vojsku za bitku. Labinije, kojemu je zapovijedeno da ne napada dok sam Cezar ne započne boj, ostaje neaktivan. Tek je kasnije postalo jasno da je došlo do pogreške u raspoznavanju i da je zapravo Labinije zauzeo brdo.

Kada su ga Helvećani primjetili, krenuli su u napad. Cezar raspoređuje četiri legije (VII. – X.) u tored, dok nove neprovjerene legije (XI. i XII.) zajedno s galskim pomoćnim jedinicama, zadužuje za čuvanje kola sa zalihama. Sam Cezar naređuje svim časnicima da sjašu s konja i pošalju ih u pozadinu što je i sam učinio. Ovim je činom pokazao da će dijeliti sudbinu pješaštva, što je pokazatelj Cezarovog zapovjedništva budući da je bio blizak sa svojim ljudima te ih je tako vezao uza sebe.

Helvećani su dovukli sve svoje zalihe i teret na jedno mjesto te njihovi ratnici formiraju, kako to Cezar opisuje, falange. Potom su krenuli u napad, iako je nejasno zašto su to učinili budući da su išli u napad uzbrdo. Takav njihov postupak pružio je legionarima odličnu šansu da napadnu koristeći *pila* (*Pila* je bilo teško koplje s tvrdim željeznim vrhom i mekšim željeznim tijelom koje je završavalo drvenim držalom. Zbog mekoće tijela koplje bi se nakon što bi pogodilo metu iskrivilo i zbog toga i ako ne bi pogodilo protivnika nego samo štit ostalo bi zaglavljeno u njemu te ga je u jeku bitke bilo skoro pa nemoguće izvaditi te se štit najčešće morao odbaciti čime bi se smanjile obrambene mogućnosti protivnika). Ovim su činom uspjeli razbiti zgusnutu formaciju neprijatelja. Boji i Tulinzi, koji su činili zaštitnicu, u ovom su se trenu uključili u bitku sa 15 000 vojnika te napadaju rimski desni bok. U tom se trenutku bitka pretvorila u dugotrajni teški sukob koji se protegao od poslijepodneva do večeri. No Rimljani su na kraju izašli kao pobjednici zahvaljujući boljoj opremi i spremnosti. Helvećani su odbijeni na brdo odakle su i započeli napad, dok su Boji i Tulinzi potjerani u smjeru kampa i zaliha koje su Rimljani ubrzo i zauzeli. Bitka je bila gotova i Cezar je pobijedio.

Cezar govori da se 130 000 preživjelih Helvećana povlači tijekom noći u smjeru teritorija Lingonaca. Zbog mnoštva ranjenika Rimljani ih nisu progonili tri dana, ali Cezar je poslao pisma Lingoncima sa zahtjevom da se pomogne u hvatanju bjegunaca, a da će ih, ako to ne učine, smatrati svojim neprijateljima. Gubitak zaliha te odbijanje Lingonaca da im

pomognu natjeralo je Helvećane da zamole za primirje. Cezar im je naredio da ostanu na mjestu dok on ne dođe. Po dolasku zahtijeva da predaju oružje i taoce. Dok se ovo događalo, 6 000 ljudi je odlučilo pobjeći prema Rajni da se pridruže Germanima. Cezar je zapovijedio plemenima kroz čija područja budu prolazili da ih zarobe, što je i učinjeno. Za odbjegle je ljude Cezar spremio poseban tretman, dio je dao pogubiti, a dio je pretvorio u roblje. Ostalim plemenima je naredio da se vrate kući, dok su Boji na zahtjev Edućana ostali na njihovom teritoriju pa su se i asimilirali s njima.

Nakon svega ovoga Cezar navodi da su u neprijateljskom kampu pronađene pločice, na grčkom pismu s imenima svih koji su sudjelovali u migraciji. Na tom se popisu nalazilo 368 000 ljudi, od čega 92 000 ratnika. Cezar je potom dao popisati sve preživjele Gale čiji je popis brojao ukupno 110 000 ljudi. Broj je preživjelih malo problematičan budući da je broj žrtava, a to su dvije trećine onih koji su krenuli, prevelik, no ovaj podatak se ne može provjeriti pa moramo vjerovati Cezaru i njegovim zapisima.³⁶

5.1.2. ARIOVIST

Ubrzo nakon poraza Helvećana Cezar je dobio poziv za pomoć od nekoliko galskih plemena, uključujući i Edućane, protiv Ariovista koji je pustošio njihove teritorije predvođeci vojsku od oko 120 000 germanskih vojnika.³⁷

Jedna je zanimljivost bila u tome da je Ariovist nosio titulu kralja i prijatelja Rimskog naroda koju mu je dodijelio Senat, i to za vrijeme Cezarovog konzularnog razdoblja. Time bi napad na njega od strane rimske vojske bila neugodna situacija. No Cezar je Ariovistu rekao da je njegova dužnost da štiti prijatelje Rima i rimske provincije te da će, ako se ne povuče, biti prisiljen napasti ga.³⁸

Unatoč optimizmu koji je vladao unutar vojske nakon pobjede nad Helvećanima, počinje se javljati strah prouzročen pričama o veličini i snazi germanske vojske što su ih širili trgovci i galske pomoćne jedinice. Prvi su pod utjecaj tih priča pali tribuni i viši časnici, no strah se ubrzo proširio i među običnim vojnicima. Skoro je došlo do pobune i odbijanja daljnjeg napredovanja. Kako bi riješio ovaj problem, Cezar je pozvao na sastanak sve

³⁶ Michael M. Sage, *Roman Conquests: Gaul*, str. 34. – 40.

³⁷ Adrian Goldsworthy, *In the Name of Rome*, str. 216.

³⁸ Caesar, *The Gallic War*, str. 17. – 18.

centurione i časnike da bi ih osokolio. Završio je objavom da će bez obzira što ostali odluče, on sam nastaviti dalje sa X. legijom na koju se mogao osloniti. Ovom je pohvalom odmah osvojio X. legiju, a posramio ostale legije koje se, ne želeći biti lošije od nje, odlučuju pridružiti Cezaru. U ovom je slučaju Cezar iskoristio međusoban, ali prijateljski, sukob među legijama „koja je od njih najbolja“ u svoju korist imenovavši jednu, što je ostale natjeralo na dokazivanje.

Iako je doveo vojske u blizinu jedne drugoj, Cezar je primjetio da Ariovist izbjegava ulazak u otvorenu bitku. Odgovor na pitanje zašto ga Ariovist izbjegava Cezar je dobio od germanskih zarobljenika i proročica. Ariovistu je prorečeno da on i njegovi vojnici neće dobiti niti jednu bitku prije mladog mjeseca. Cezar je ovu informaciju dobro iskoristio budući da je Germane na silu uvukao u bitku te ih i pobijedio nakon teške bitke. U ovoj je bitci Cezar nove legije (XI. i XII.) stavio u glavnu borbenu liniju, a ne u rezervu kao u prethodnoj. Tako im je pokazao da vjeruje u njih. Kroz svoje je kampanje u Galiji Cezar pripremao nove jedinice stavljajući ih na manje opasne pozicije kako bi učile te unaprijeđujući centurione iz veteranskih legija na vodeće položaje unutar novih legija i tako ih pripremao i postepeno uvodio u bitke.³⁹

Poslije **dvije velike pobjede** ← **dviju velikih pobjeda** Cezar je poveo svoju vojsku na zimske položaje u zemlju Sekvena. S ovog su mjesta mogli nadzirati Edućane, Helvećane te spriječiti svaki prelazak Germana preko Rajne. Cezarove kampanje protiv Helvećana i Ariovista osigurale su Rimu dominaciju u centralnog Galiji. Također, ove su pobjede utvrdile njegove namjere da osvoji, ako ne cijelu, onda većinu Galije.⁴⁰

³⁹ Adrian Goldsworthy, In the Name of Rome, str. 216. – 217.

⁴⁰ Michael M. Sage, Roman Conquests: Gaul, str. 45. – 46.

5.2. 57: OSVAJANJE SJEVERA

Dok je Cezar boravio u Cisalpinskoj Galiji, dobio je vijest da se Belgi mobiliziraju. Pismo njegovog legata Labinija iz Transalpinske Galije to je i potvrdilo. Cezar je bio uvjeren da to rade jer su se smatrali ugroženima od Rimljana.

Kao odgovor na galsku mobilizaciju, Cezar je podigao još dvije legije (XIII. i XIV.) koje je sam plaćao, što upućuje na to koliko je profitirao od prošlogodišnjih osvajanja. Na početku vojne sezone šalje legije na sjever pod vodstvom Kvinta Pedija, dok sam ostaje čekajući hranu za konjaništvo te se tek onda upućuje za pješastvom. Već je ranije Cezar poslao poruke Senonima, koji žive u blizini Belga, da izviđaju što to Belgi rade. Senoni mu javljaju da se Belgska plemena okupljaju u jednu veliku vojsku.

Belgi su živjeli sjeverno od Seine i Marne, na području današnje Belgije, i na području do Rajne i Sjevernog mora. Belgi sebe nisu smatrali Galima, te su tvrdili da su germanskog podrijetla. No najvjerojatnije je da su miješanog keltskog i germanskog podrijetla. Plemena koja su tu obitavala mogu se podijeliti na tri najjača i najveća: Bellovari, najjače od svih plemena, živjeli su na jugozapadu; na istoku su Nervii s nekoliko manjih plemena germanskog podrijetla, dok su na jugoistoku bili Treveri, poznati po svojoj konjici.⁴¹

U početnim su sukobima obje strane zauzele jake položaje, čije napuštanje, da bi se napao dobro utvrđeni neprijatelj, nije dolazio u obzir. Situacija se promijenila kada su Belgi potrošili svoje zalihe hrane, što je zbog loše organizirane opskrbe bio čest problem za plemenske vojske. Belgi su se pokušali povući pod zaštitom noći, no budući da su bili tako blizu neprijatelja nisu se uspjeli tajno povući te su pretrpjeli dosta gubitaka.

Dok su Belgi okupljali novu vojsku, Cezar je pustošio teritorije plemena na koja je dolazio. Novookupljena je belgijska vojska iznenadila rimsku vojsku dok su gradili kamp u blizini rijeke Sambre.⁴²

Cezar je morao učiniti mnoštvo stvari u isto vrijeme, podići stijeg koji je označavao okupljanje vojske pod oružjem, oglasiti rog koji je pozivao ljude natrag s izgradnje. Također je morao dozovati ljude koji su otišli daleko od kampa u potrazi za građevinskim

⁴¹ Isto, str. 47. – 48.

⁴² Adrian Goldsworthy, *In the Name of Rome*, str. 217. – 218.

materijalima. Na kraju je morao formirati bojnu liniju, obratiti se vojnicima i dati signal za početak bitke.⁴³

U samoj je bitci Cezar morao brzo jahati s jednog kraja linije sukoba na drugi i izdavati zapovijedi. Na kraju se i sam morao uključiti u borbe, a u koliko je ozbiljnoj borbi bio pokazuje i to da je morao zatražiti štit. Tako je iz prvih redova ohrabrivao i vodio trupe. Ovo je bila jedna od najtežih Cezarovih bitaka, no dobio ju je zahvaljujući tvrdoglavosti svojih legionara koji su se odbijali predati. Cezar je uspio spriječiti raspad desnog krila slanjem pomoći XII. i VII. legiji. No zapravo ga je spasio Labinije koji se zajedno sa X. legijom probio na lijevom boku te uspio zauzeti protivnički logor te potom napasti neprijatelja s leđa.⁴⁴

Dio belovarske aristokracije pobjegao je u Britaniju nakon sukoba, a većinu su činili oni koji su se protivili Cezaru. To je prvo spominjanje Britanije u njegovim zapisima, a i moguće je da su mu ti prebjeci poslužili kao razlog za kasniju invaziju Britanije.⁴⁵

Pobjedom nad Belgima Cezar je zavladao cijelom Galijom, kako on sam tvrdi. Šalje zahtjev plemenima s druge strane Rajne da mu pošalju taoce kao znak mira. A on se, nakon što je poslao legije da zimuju među Karnutima, Andima i Turonima, uputio u Italiju gdje su mu priređene petnaestodnevne svečanosti, čast koju nije zaslužio nitko prije njega.⁴⁶

U tom se činu može vidjeti početak razdora unutar trijumvirata budući da je Cezar dobio pet dana svečanosti više nego što je dobio Pompej za svoja osvajanja na istoku.⁴⁷

⁴³ Caesar, *The Gallic War*, str. 37. – 38.

⁴⁴ Adrian Goldsworthy, *In the Name of Rome*, str. 218. – 220.

⁴⁵ Michael M. Sage, *Roman Conquests: Gaul*, str. 52.

⁴⁶ Caesar, *The Gallic War*, str. 42. – 43.

⁴⁷ Michael M. Sage, *Roman Conquests: Gaul*, str. 61.

5.3. 56: UČVRŠĆIVANJE VLASTI

Tijekom 56. g. pr. Kr. Cezar je utvrđivao ono što je osvojio u protekle dvije godine. No također je morao natrag u Rim kako bi razriješio probleme koji su se javljali među trijumvirima. Isto tako došlo je do jačanja otpora trijumvirima u samom Senatu čime su se morali pozabaviti. No na kraju su se trijumviri izmirili i zajednički riješili probleme u Senatu.⁴⁸

No kada je riješio te probleme, do Cezara su došle vijesti iz sjeverozapadne Galije o pobuni Veneta. Veneti su bili jako pleme na obali Atlantskog oceana s jakom mornaricom i u vlasti nekoliko luka što su tamo postojale. Zarobili su rimske časnike koji su došli u njihova sela po obećane zalihe hrane, a u zamjenu za njih tražili su svoje suplemenike. Po primitku tih vijesti Cezar je naredio gradnju brodovlja na Loari te novačenje mornara iz rimskih provincija.

Za to vrijeme Veneti grade nove brodove i traže nove saveznike. Uspjeli su organizirati prilično jaku konfederaciju plemena koju su uz Venete činili Osisimi, Lexovii, Namneti, Ambiliati, Diablinti te belgijska plemena Menapa i Morina. Tim je činom sav teritorij od Bretanje do Flandrije bio u pobuni. Vjeruje se da je razlog za pobunu Veneta bio Cezarov plan za invaziju Britanije što bi znatno ekonomski oslabilo Venete. Također, znatnu je ulogu igralo i neprijateljsko raspoloženje prema Rimu koje je vladalo među Galima.

Problem Rimljana u ovom ratu bio je taj što se rimska vojska oslanjala na teško pješništvo. Venetska su se naselja nalazila na obali i bilo je nemoguće doći do njih kopnom za plime, a jaka je mornarica onemogućavala pristup morskim putem. Također u slučaju da se činilo kako je bitka za naselje izgubljena, Veneti bi se svi ukrcali na brodove i otplovili u drugo naselje.⁴⁹

Venetski su se brodovi značajno razlikovali od rimskih. Glavne su razlike bile u tome što su imali plitak gaz te su mogli lakše ploviti u plićacima. Također su bili kvalitetnije građeni kako bi se mogli nositi s visokim valovima i olujama kakve vladaju Atlantskim

⁴⁸ Isto, str. 62. – 64.

⁴⁹ Isto, str. 65. – 66.

oceanom, dok su rimski brodovi bili duboka gaza i niskih strana. Građeni su od hrasta i zbog toga su bili otporniji na udarce i razbijanje ovnovima kojima su se koristili rimski brodovi.⁵⁰

Znatna razlika u konstrukciji brodova bila je otežavajući faktor za Rimljane. Rimski se taktika zasnivala ili na ukrcavanju pješništva na protivnički brod, što je ovdje bilo nemoguće zbog značajne razlike u visini rimskih i galskih brodova, ili na zabijanje ovnovima u protivničke brodove, što je bilo otežano zbog jakog hrastovog drva koje su Veneti koristili u gradnji svojih brodova, a i izuzetno kvalitetnog načina gradnje.

Iako je Cezar zauzeo brojna naselja na obali, rat nije mogao biti uspješno završen dok je postojala galska mornarica, pa je Cezar zaustavio kampanju dok nije došla njegova flota. Neprijateljska se flota sakupila u zaljevu Kiberen, a sastojala se od 220 brodova. Rimljani su u početku imali problema jer nisu znali kako da se nose s neprijateljskim brodovljem. No tada su došli do inovativne ideje: na duge štapove su stavili oštre noževe te bi pokušali prerezati užad koja je držala jedra na galskim brodovima. Kada bi ostali bez jedara, galski se brodovi više nisu mogli kretati, budući da za razliku od rimskih, nisu imali vesla. Nakon što bi ostali bez jedara, dva do tri rimska broda opkolila bi galski i napadala ga s raznih strana. To je bio dugotrajan proces, no na kraju se rimska brojčana nadmoć pokazala presudnom. Budući da su ostali bez flote, Veneti, a s njima i ostala plemena, morali su se predati. Cezar je opet doveo mir u Galiju.⁵¹

⁵⁰ Caesar, *The Gallic War*, str. 49.

⁵¹ Michael M. Sage, *Roman Conquests: Gaul*, str. 67. – 70.

5.4. 55: GERMANIJA I BRITANIJA

U siječnju 55. g. pr. Kr. germanska plemena Uzipeta i Tenbtera prelaze Rajnu te tamo počinju napadati galska plemena. Zbog toga Gali pozivaju Cezara u pomoć. Uz Cezarovu su pomoć Germani poraženi i uz teške gubitke protjerani na drugu obalu Rajne.

Nakon ovog događaja Cezar je odlučio prijeći Rajnu i pokazati rimsku snagu kako bi spriječio daljnje prelaske Germana u Galiju.⁵²

Za prelazak je Rajne Cezar odlučio izgraditi most. Na mjestu gdje je izgradio most Rajna je bila široka kakvih 400 m, a duboka oko 6 m. Cezar je njegovu izgradnju detaljno opisao u svojim komentarima. Također, ovaj je most bio vrhunski pokazatelj rimskog inženjerstva.⁵³

Iako je poveo nekoliko manjih kampanja u Germaniji, Cezar se ipak na kraju morao povući natrag u Galiju. Za sobom je uništio most. Tako je ova kampanja završila neuspjehom jer Cezar nije postigao nikakve značajnije stvari, iako je on sam tvrdio drugačije.⁵⁴

Unatoč kasnom ljetu, najvjerojatnije krajem srpnja, Cezar odlučuje pokrenuti kampanju u Britaniju. Kao njezin cilj navodi izviđanje i upoznavanje plemena.⁵⁵

Cezar se iskrcao u blizini Dovera i poveo manja izviđanja. Rimska se vojska nekoliko puta sukobila s Britancima, a za njih je iznenađenje bila upotreba bojnih kola, koja su Britanci prilično uspješno koristili u borbama s Rimljanima. Duži je boravak u Britaniji Cezaru onemogućila oluja koja je teško oštetila, ili čak potopila, dio njegova brodovlja pa se morao vratiti na kontinent. No i ono malo što je vidio bilo je dovoljno da se odluči vratiti u Britaniju i pokoriti je.⁵⁶

⁵² Isto, str. 74. – 76.

⁵³ Caesar, *The Gallic War*, str. 62. – 64.

⁵⁴ Michael M. Sage, *Roman Conquests: Gaul*, str. 76.

⁵⁵ Caesar, *The Gallic War*, str. 64.

⁵⁶ Michael M. Sage, *Roman Conquests: Gaul*, str. 78. – 79.

5.5. 54: POBUNA U GALIJI

54. g. pr. Kr. Cezar je ponovno poduzeo invaziju na Britaniju. Uz nekoliko manjih sukoba uspio je dobiti obećanje o suradnji i savezništvu većine plemena u Britaniji. No iako je poveo dvije ekspedicije u Britaniju, Cezar nije uspio zavladatai njome. Najbolje što je uspio postići je to da je poboljšao i povećao trgovinu između otoka i kontinenta. Danak koji je dogovorio s britanskim plemenima, koji je trebao biti plaćan svake godine, nikada nije bio isplaćen, a sam Cezar se više nikada nije vratio u Britaniju. Tek osamdesetak godina nakon Cezarove smrti, u vrijeme Klaudija, Rim će pokušati ponovno zavladatai tim područjem.⁵⁷

Dok je Cezar još boravio u Britaniji, do njega dopiru glasine o mogućoj pobuni u Galiji pa se odlučuje vratiti u Galiju. Te je godine žetva bila loša pa je Cezar morao svoje legije podijeliti na više dijelova nego što je to bilo uobičajeno za zimovanje kako ne bi preopteretio lokalne zalihe hrane.⁵⁸

U zimu s 54. na 53. g. pr. Kr. Cezar je doživio svoj prvi veći udarac kada su se pobunili Eburonci. Pobuna se ubrzo proširila i na ostala Belgska plemena. Nedavno podignuta XIV. legija i još pet kohorti bilo je napadnuto i opkoljeno na svojem zimovalištu pa su od vođe pobune Ambioriksa zatražile primirje i dopuštenje da se povuku. Pri povlačenju rimske linije bile su napadnute i gotovo u potpunosti uništene. Nakon ovog uspjeha Ambioriks je uvjerio Nerve da napadnu legiju koja je zimovala na njihovom području. Cezar je na brzinu skupio snage, sveukupno ne više od 7 000 ljudi, te krenuo u pomoć opkoljenoj legiji. Uspio je poraziti Nerve i spasiti opkoljenu legiju. No kako je bila teška zima, nije se mogao upustiti u daljnje pohode i smirivanje Eburonaca, to će morati pričekati do proljeća.⁵⁹

⁵⁷ Isto, str. 81. – 84.

⁵⁸ Isto, str. 87.

⁵⁹ Adrian Goldsworthy, *In the Name of Rome*, str. 222. – 223.

5.6. 53: PROBLEMI U RIMU I JAČANJE OTPORA U GALIJI

Kad se vrijeme poboljšalo, Cezar je odlučio kazniti Eburonce. No smirivanje njih se pokazalo puno težim zadatkom nego što je bio slučaj s Nervima. Eburonci se nisu aktivno branili nego su po dolasku rimskih legija bježali u šume i iz njih izvodili prepade na rimske linije.

Kako bi riješio ovaj problem, Cezar se poslužio lukavstvom. Pomoću nagrada uspio je uvjeriti susjedna plemena da obave posao za njega. Ponudio im je da slobodno dođu i pljačkaju i pale po teritoriju Eburonaca. Cezar ih je želio u potpunosti istrijebiti kako bi mu poslužili kao primjer cijeloj Galiji što se dogodi s onima koji se pobune protiv Rima. Svu stoku im je odveo, zalihe žita su ili zaplijenjene ili spaljene, a svako je naselje spaljeno do temelja.⁶⁰

Iako se nadao da će ovim primjerom zatrti sve mogućnosti pobune, pokazalo se da je njegov postupak imao potpuno suprotan učinak, što je i sam kasnije priznao.⁶¹

No dok je Cezar bio zaposlen smirivanjem ovih pobuna u Galiji, u Rimu je došlo do ogromnog slabljenja unutar trijumvirata. Prvi je udar bila smrt Cezarove kćeri Julije krajem 54. g. pr. Kr. udane za Pompeja u znak savezništva njih dvojice. Konačni je udar došao sljedeće godine kada je Kras poginuo. Zajedno s njime je poginuo i njegov sin, koji je služio pod Cezarom u Galskim ratovima, no na zahtijev njegova oca pridružio se očevom pohodu na istok u borbu s Partima. Smrću Krasa i njegova sina nestalo je mogućnosti da se trijumvirat održi, također je nestalo strane koja bi smirivala sve jaču netrpeljivost koja se javljala između Pompeja i Cezara. Ta će netrpeljivost na kraju dovesti do građanskog rata.⁶²

⁶⁰ Isto, str. 223.

⁶¹ Caesar, *The Gallic War*, str. 120.

⁶² Michael M. Sage, *Roman Conquests: Gaul*, str. 96. – 97.

5.7. 52: VERCINGETORIKS I VELIKA POBUNA

Cezarove ranije intervencije u Galiji bile su njegov odgovor na poziv u pomoć od strane vođa savezničkih plemena, kao što je i Ariovist bio pozvan u Galiju da pomogne Senonima u njihovoj borbi s Edućanima. Galska plemena, iako dijele jezik i kulturu, često su bila neprijateljski raspoložena jedna prema drugima. Mnoga su plemena profitirala dolaskom rimskih legija, a posebice Edućani zbog prijateljstva Cezara i njihovog vođe Divicia. No tijekom 53. g. pr. Kr. dolazi do jačanja prijezira i neprijateljstva prema Rimljanima. U zimu s 53. na 52. g. pr. Kr. grupa galskih aristokrata potajno se okupila i planirala koordiniranu pobunu. Na tom je sastanku odabran vođa predstojeće pobune, bio je to Vercingetoriks.⁶³

Slika 5 - Vercingetoriks

Vercingetoriks je bio član plemena Arverna, nekoć veoma jakog plemena. Njegov je prvi cilj bio da zavlada vlastitim plemenom. To mu je i uspjelo te je postao kraljem Arverna. Po dolasku na vlast šalje ambasadore svim susjednim plemenima i stvara savezništva s Senonima, Parisima, Piktonima, Karđućanima, Turonima, Aulerćanima, Lemovićanima,

⁶³ Adrian Goldsworthy, *In the Name of Rome*, str. 223. – 224.

Andima, svim plemenima uz obalu. Uspio je stvoriti savezništva s plemenima u zapadnoj Galiji.

Po prvi će se put Cezar morati suočiti s odlično organiziranom i ujedinjenom galskom pobunom. Također sada je Galima upravljao karizmatični vođa što je trebalo smanjiti netrpeljivosti i sukobe među plemenima.

Do Cezara vijesti o pobuni dolaze dok je još bio u Italiji. Nakon što je uspio stabilizirati situaciju u Rimu, Cezar kreće u Galiju kako bi se pridružio legijama. Po dolasku u Transalpinsku Galiju suočen je s dilemom. Kako njegove legije borave u Agendicumu (današnji Sens), tj. 320-ak kilometara na sjeveru, razmišlja hoće li ih pozvati da krenu prema njemu, uz veliku opasnost da budu napadane usput, ili će sam krenuti na sjever i vjerovati u odanost galskih saveznika kroz čije će teritorije prolaziti. Na kraju se odlučio uputiti na sjever i pridružiti se legijama.⁶⁴

Odmah po dolasku šalje dio jedinica u pomoć sektorima koji su ugroženi. Sam skuplja manju udarnu skupinu u planinskim prijevojima Cevenna koji vode do teritorija Arverna. Iako je prolaz bio zatrpan dubokim snijegom, Cezar ga je ipak uspio očistiti te izvesti iznenadni napad na Arverne. Uspjeh je bio potpun pa Rimljani dva dana pljačkaju i pale šireći paniku. Do Vercingetoriksa dolaze zahtjevi za pomoć od njegovih suplemenika pa im on kreće u pomoć. Cezar zapovjedništvo nad skupinom prepušta Decimu Brutu s naredbom da nastavi uništavati, ali da se povuče kada dođu Gali. Sam Cezar odlazi podići germanske konjicu te se potom pridružuje legijama.⁶⁵

No iako je vojska okupljena, proljeće još nije došlo i nema namirnica koje bi im omogućile dugotrajnije zajedničko djelovanje. U isto vrijeme Vercingetoriks, nakon što je protjerao Bruta, s vojskom polazi na glavni grad Boja, Gorgobinu, kojeg opsjeda. Cezar se opet našao u dilemi, bi li krenuo u sukob s Vercingetoriksom bez dovoljne količine namirnica i tako riskirao glad, ili ne, čime bi pokazao slabost ostalim savezničkim plemenima što bi ih moglo nagnati da prijeđu na Vercingetoriksovu stranu. Odlučio se za ofenzivu, pokazavši tako vjeru da će brzo pobijediti i ugušiti pobunu.

Naredio je Edućanima da prikupe namirnice i da mu ih dostave, što će oni rijetko i u nedovoljnoj količini i učiniti jer su se polako pripremali i na pridruživanje Vercingetoriksu.

⁶⁴ Michael M. Sage, *Roman Conquests: Gaul*, str. 108. – 110.

⁶⁵ Caesar, *The Gallic War*, str. 117. – 121.

Pokrenuo je vojsku i krenuo u pomoć Bojima. Čuvši za ovo Vercingetoriks odustaje od opsade Gorgobine te kreće u susret Cezaru. Vojske su se susrele za vrijeme Cezarove opsade grada Noviudunuma. Došlo je do borbe između konjaništva u kojem je superiornija Cezarova germanska konjica odnijela pobjedu. Vercingetoriks se odlučuje povući dok Cezar kreće na Avarikum (Bourges), važan grad Bituržana.⁶⁶

Vercingetoriksova nemoć da spriječi osvajanje tri galska grada dovela je u sumnju njegovo zapovjedništvo. Shvatio je da ne može pobijediti Rimljane u izravnoj bitci. I zato se odlučuje na taktiku presijecanja njihovih linija opskrbe. Predlaže taktiku spaljene zemlje; sva naselja i farme moraju biti spaljene do temelja i sve zalihe žita uništene. Rimljani će biti prinuđeni da se povuku zbog nedostatka hrane, ili će se raštrkati uokolo u potrazi za hranom što će ih učiniti ranjivima. Također, svi gradovi koji nisu bili lako branjivi moraju biti uništeni kako bi se onemogućilo lako obnavljanje zaliha rimskoj vojsci. Sve će ovo prouzrokovati velike tegobe stanovništvu, no i to je bolje nego da ih Rimljani porobe. Prijedlog je bio jednoglasno prihvaćen. U samo jednom danu spaljeno je dvadeset naselja Bituržana, a i ostala su susjedna plemena uskoro slijedila njihov primjer. Ostao je samo Avarikum na teritoriju Bituržana. Iako je Vercingetoriks htio da se i on spali, ipak je morao odustati od svog zahtjeva pod pritiskom ostalih vođa. To je pokazatelj njegove slabosti u vodstvu jer se njegove zapovijedi često nisu odmah prihvaćale. Najprije su morale biti izglasane i odobrene od strane ostalih vođa plemena i tek tada ih je mogao provesti.⁶⁷

Avarikum je bio grad s dobrim prirodnim položajem za obranu. Smješten je na vrhu vrlo visokog brda. Kako bi ga uopće mogao napasti, Cezar je morao izgraditi vrlo veliku rampu kako bi se približio zidinama. Tijekom dvadeset i pet dana izgradio je rampu široku 100 m i visoku 24 m.⁶⁸

U ovom slučaju Cezar se prisjeća i spominje kolika je bila ustrajnost branitelja. Zadnje noći kada je završena izgradnja rampe, Gali su je zapalili jer je u cijelosti bila izgrađena od drveta. Iako su Rimljani "šorpionima" pogađali Gale koju su bacali katran kako bi raspirili vatru, čim bi jedan pao drugi bi uskočio na njegovo mjesto, i tako dalje. No unatoč njihovoj ustrajnosti vatra je ipak bila na kraju uspješno ugašena.⁶⁹

⁶⁶ Adrain Goldsworthy, *In the Name of Rome*, str. 225. – 226.

⁶⁷ Michael M. Sage, *Roman Conquests: Gaul*, str. 112. – 114.

⁶⁸ Adrian Goldsworthy, *In the Name of Rome*, str. 227.

⁶⁹ Caesar, *The Gallic War*, str. 127. – 128.

Na kraju je grad zauzet. Kazna za otpor bila je veoma okrutna, pobijeni su skoro svi muškarci, žene i djeca. Vojska je ostala u gradu nekoliko dana, a na sreću su u gradu pronađene povećane zalihe žita. Cezar se potom sa šest legija uputio na Arvernski grad Gergoviu, dok su četiri legije pod vodstvom Labinija krenule na sjever prema teritoriju Parisa i Senona.⁷⁰

Nakon neuspješnog napada na Gergoviu, Cezar je bio prisiljen povući se. Labinije je imao više uspjeha na sjeveru, no odlučio se vratiti Cezaru nakon što je čuo za njegov poraz kako ne bi ostao odsječen i kako bi napali neprijatelja punom snagom.

Nakon što su se regrupirali, Cezar je krenuo na Sekvene i Lingonce u istočnoj Galiji. Vercingetoriks je sakupio veliki broj konjaništva kojem je naredio napad na Rimljane dok marširaju. No puno kvalitetnija germanska konjica uspjela je gotovo u potpunosti uništiti galsku. Ponukan porazom svoje najjače grane vojske Vercingetoriks se odlučio povući u grad Aleziju.⁷¹

5.7.1. OPSADA ALEZIJE

Alezija je bila glavni grad Manduba. Nalazila se na današnjem mjestu komune Alise-Sainte-Reine, 50-ak kilometara od grada Dijona u Burgundiji. Grad se prostirao na zaravni visokoj 400 m, dugačkoj 2 km i širokoj 600 m. Strane su joj strme i teško pristupačne. Gali su izgradili zid visine 1,8 m i pod njim iskopali rov čime je mogućnost izravnog napada bila poprilično teško izvediva, a i bila bi veoma skupa za neprijatelja.

Zbog toga se Cezar odlučio za opsadu. Rimljani su izgradili neprekinuti zid u duljini od 16 km oko cijelog grada čime su onemogućili pristup Aleziji. Na zidu su se nalazile dvadeset i tri utvrde koje su služile kao garnizoni za sprečavanje mogućih napada i proboja zida. Ovisno o tipu terena na kojem se pojedini dio zida nalazio, ovisio je broj i tip rovova koji su iskopani pred njim. U nizinskim su se dijelovima nalazila 2 rova, jedan je bio ispunjen vodom dok je drugi bio u obliku slova V. Iza zida izgrađeno je jedanaest logora za vojsku i namirnice.

⁷⁰ Isto, str. 130.

⁷¹ Adrian Goldsworthy, In the Name of Rome, str. 232. – 233.

Vercingetoriks je ubrzo shvatio da se neće moći sam probiti iz okruženja. Jedini izlaz mu je bio da pozove u pomoć drugu vojsku koja bi napala Rimljane s leđa dok bi njegova vlastita vojska u tom trenutku provalila iz grada i napala zid. Odlučio je poslati cjelokupno konjaništvo natrag svojim plemenima kako bi sakupili pomoć i organizirali pomoćnu vojsku. Također, u opsadnoj bitci konjica mu i nije bila od neke velike koristi. Konjica je u ponoć uspjela proći kroz rupu u još nedovršenom zidu. Sada mu je ostalo 80 000 pješaka, ne brojeći stanovništvo koje je već boravilo u gradu prije njegova dolaska, u gradu koji je imao hrane za samo trideset dana. Odlučeno je da se provede strogo racioniranje hrane kako bi im potrajala što duže dok ne dođe u pomoć vojska koju su konjanici trebali sakupiti.

Cezar je shvatio zadaću odbjegle konjice te je odlučio ojačati stisak nad gradom. Izgradio je novi zid, okrenut od grada, kako bi si zaštitio leđa. Taj zid je bio dug 21 km. Izgradio je i tri rova na dijelu na kojem je očekivao da će napad biti najteži, u nizini, a od ta tri srednji je bio ispunjen vodom. Također je između rovova postavio zamke, a u same rovove je postavio oštre šiljke.

Poziv za pomoć koji je Vercingetoriks uputio bio je prihvaćen od strane plemena, no odlučeno je da se ne unovače svi muškarci vojne dobi jer bi takva vojska bila prevelika. Tako je određena kvota za svako pleme. Edućani i Arverni kao najveći su morali dati 35 000 vojnika, dok su ostala plemena, ovisno o veličini, morala dati od 2 000 do 12 000 vojnika. Cezar navodi da je tako okupljeno 8 000 konjanika i 250 000 pješaka. No to je pretjerano, jer bi toliku vojsku bilo nemoguće snabdijevati ili njome zapovijedati. U svakom slučaju, to je bila najveća vojska Gala ikada sakupljena. Zapovjedništvo su preuzeli Komije, Edućani Viridomar i Epoderiks i Arvenjanjin Vercassivellan, rođak Vercingetoriksov. Komije je bio Belg, te je odabran za zapovjednika kako bi predstavljao njihova plemena u pobuni.

Sakupljanje takve vojske potrajalo je te je prošlo trideset dana koje je Vercingetoriks predvidio, a da oni još nisu došli. Zalihe hrane bile su kritične, a nikakve vijesti o dolasku pomoćne vojske nije bilo. Održan je sastanak na kojem se odlučivalo kako dalje.⁷²

Cezar navodi samo jedan govor u cijelosti, i to onaj Kritognata iz plemena Arverna. On je preporučio da ratnici iskoriste sve starce i beskorisne u ratu kao hranu. Ovaj je prijedlog

⁷² Michael M. Sage, *Roman Conquests: Gaul*, str. 131. – 134.

trebao biti prihvaćen samo kao zadnja opcija. Cezar ga je iskoristio u svojim zapisima kako bi pokazao nečovječnost Gala.⁷³

U međuvremenu su svi nepripremljeni za rat protjerani iz grada, ovo je najviše utjecalo na Mandube čiji je to grad bio. Svi su starci, žene i djeca protjerani iz grada. Oni dolaze do Rimljana te ih mole da ih prime kao robove. No Cezar je zapovijedio stražarima da ih ne puštaju u logor. Tijekom sljedećih nekoliko dana većina će ovih ljudi pomrijeti na ničijoj zemlji između Alezije i Cezarova logora.

Nedugo nakon ovog događaja došla je pomoćna vojska. Gali izlaze iz Alezije i postavljaju se u bojne redove, isto čine i Gali vani. Pretpostavlja se da su obje vojske planirale napasti dio zida koji se nalazio u ravnici Laume. No nakon sukoba konjica, iz kojeg su Germani opet izišli kao pobjednici, Gali se povlače nazad u Aleziju dok oni izvana počinju graditi opsadnu opremu.

Gali su pokušali i jedan noćni napad na zidine, koji je odbijen uz teške gubitke na objema stranama.

Propast dvaju napada uvjerio je Gale da napad preko ravnice nije moguć. Pronađena je slaba točka u rimskoj obrani, brdo sjeverno od Alezije koje nije bilo uključeno u njihovu obranu, a omogućavalo je Galima da napadaju s povišenog terena. Okupljena je vojska od 60 000 ljudi i pripremljen je napad na tu poziciju, a ovu je vojsku predvodio Vercassivellan. Kako bi prikirili njihovu pravu namjeru, Gali su okupili i vojsku u ravnici za lažni napad. I Vercingetoriks je izašao iz grada i napao Rimljane kako bi ih razvukao na više mjesta koje treba braniti. No napad s brda na rimski logor bio je najteži. O njemu je ovisio ishod svega. Ako ga Gali zarobe, cijela opsada bi se raspala, no ako ga Rimljani obrane, moral Gala bio bi uništen.

Shvaćajući važnost tog logora Cezar mu u pomoć šalje šest kohorti, oko 2 500 ljudi, pod vodstvom Labinija.

Napad na ravnici bio je neuspješan, a napad iz smjera grada uspješno je odbijen zahvaljujući vodstvu Decima Bruta, no za svaki slučaj Cezar mu je u pomoć bio poslao par kohorti pod vodstvom Gaja Fabija. Cezar osobno kreće u pomoć Labiniju s četiri kohorte, a poslao je i konjicu izvan zidina da napadne neprijatelja s leđa. Labinije pod sobom ima dvije legije i sedamnaest kohorti, oko 15 000 ljudi, no i s tom vojskom ima problema s obranom.

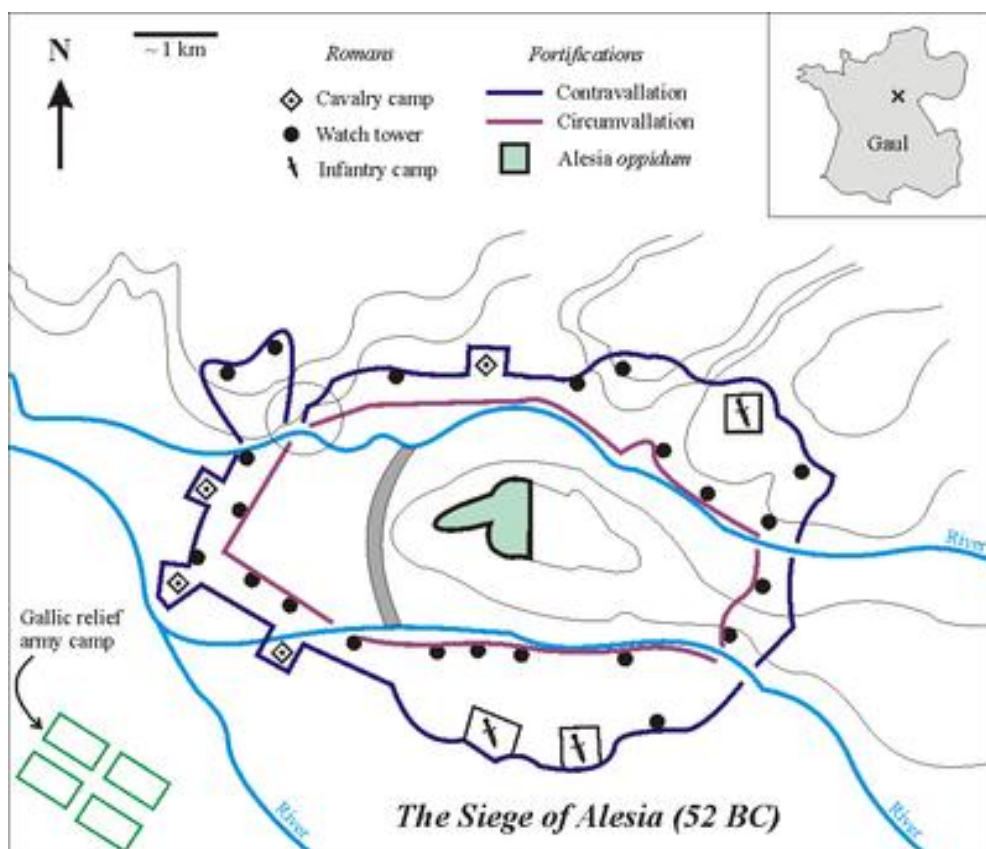
⁷³ Caesar, The Gallic War, str. 153. – 154.

Dolaskom Cezara, čiji dolazak nije mogao biti neprimjećen zbog jarko crvenog plašta koji je nosio, obje strane su se još jače bacile u boj: Rimljani zbog odanosti Cezaru, a Gali iz mržnje prema njemu. No iznenadni napad germanske konjice s leđa razbio je Gale. Vercassivellan je zarobljen, a ostali su zapovjednici ubijeni. Propašću ovog napada bitka je bila završena. Vercingetoriks se povlači u Aleziju, a vojska koja je došla u pomoć raspada se i bježi. Cezar za njom šalje svoju konjicu koja im je nanijela dodatne teške gubitke.

Sljedeći je dan Vercingetoriks predao sebe i Aleziju Cezaru. Vercingetoriks je zarobljen i pogubljen u Rimu 46. g. pr. Kr. nakon Cezarovog trijumfa, koji je bio odgođen zbog građanskog rata.

Iako sama pobuna nije bila gotova, zarobljavanjem Vercingetoriksa bila je u raspadu. Galska se vojska nije mogla suprotstaviti rimskoj u otvorenoj bitci.

Cezar je sklopio mir s Edućanima i Arvernima. Svoje je legije poslao na zimovanje, ali je sada i sam ostao u Galiji ne vraćajući se u Rim kao što je to činio prijašnjih godina.⁷⁴

Slika 6 – Opsada Alezije

⁷⁴ Michael M. Sage, Roman Conquests: Gaul, str. 134. – 140.

5.8. 51/50: CEZAROVE ZAVRŠNE KAMPANJE I KRAJ RATA

Cezarovi osobni zapisi prestaju odlaskom njegovih legija na zimovališta. Pretpostavlja se da je namjeravao nastaviti pisati i dalje, no problemi u Rimu i građanski rat spriječili su ga u tome. Tako da je preostale kampanje u Galiji zapisao Aulije Hircije, jedan od Cezarovih legata.

Zadnjeg dana 52. g. pr. Kr. Cezar je krenuo u kampanju na Biturge. Sa sobom vodi XI. i XII. legiju. Pošto Biturzi nisu očekivali napad, brzo su svladani. Kao i u slučaju Arverna i Edućana, Cezar je bio blagonaklon prema njima tijekom sklapanja primirja.

Nekoliko tjedana kasnije predstavnici Biturga dolaze zatražiti da ih Cezar zaštiti jer su napadnuti od strane Karnuta. Karnuti su željeli iskoristiti situaciju u kojoj su se našli Biturzi nakon Cezarove kampanje. Cezar odlazi do VI. i XIV. legije, smještenih u Sâoni, najbližih teritoriju Karnuta. Zauzima grad Cenabum i iz njega provodi napad na teritorij Karnuta. Zbog lošeg vremena i pod stalnim napadom Cezarovih trupa Karnuti su prisiljeni na predaju.

Sljedeći su problem bila plemena Belga, koja su organizirala koaliciju plemena kako bi mu se suprotstavili. U koaliciji su bili Bellovaci, Ambiani, Aulerčani, Kaleti, Veliočani i Atrebati. Uspjeli su sakupiti 30 000 vojnika te su se ukampirali na lako branjivom terenu, povišenom položaju prekrivenom šumom i okruženom močvarom. Bojeći se da će se neprijatelj razbježati i nastaviti s gerilskim načinom ratovanja ako se pojavi s više od tri legije, oko 15 000 ljudi, Cezar je smislio zasjedu. Poslao je VII., VIII. i IX. legiju naprijed dok je XI. zadržao u zasjedi. Gali su izašli pred logor, ali ga ne napadaju čime njegov plan propada. Cezar je prinuđen pozvati još tri legije kako bi ih mogao izravno napasti. Saznavši za dolazak novih legija, Belgi se povlače, i to izuzetno organizirano. No Cezar je uspio uhvatiti Bellovarčane te poraziti njihovog vođu Correusa nakon čega su oni zatražili mir. Ubrzo su ih slijedila i ostala pobunjena plemena.

Opet se javio Ambioriks i Eburonci. Cezar se još dobro sjećao štete koju mu je Ambioriks nanio 54. g. pr. Kr. Kako bi spriječio moguću pobunu, Cezar je poslao legije da zapale teritorij Eburonaca te ih tako zastraše. Cezar nikada nije uspio uhvatiti Ambioriksa.

Usljedilo je još nekoliko manjih pobuna, čije je gušenje Cezar prepustio svojim zapovjednicima Labiniju, Fabiju, Rebilu i Antoniju. Time je smirio i pokorio centralnu i sjevernu Galiju.

Sada se Cezar okrenuo Akvitaniji na jugoistoku gdje nikada nije ratovao. Sama vijest da dolazi Cezar bila je dovoljna i plemena se miroljubivo pokoravaju. Cjelokupno područje Galije je vojno osigurana 50. g. pr. Kr.

Time je cijela Galija umirena. Cezar je osvojio Galiju.⁷⁵

Cezar je sve ovo mogao postići zahvaljujući nadmoćnoj rimskoj vojsci, i njenoj kvalitetnoj opremi, tehnologiji i logistici, no i svojim osobnim kvalitetama vojskovođe. Također je znao zadobiti i zadržati odanost svojih legija. Znao je stvoriti i iskoristiti veze s galskim aristokratima te iskoristiti netrpeljivosti među pojedinim plemenima za svoju korist.

Ljudski gubitci tijekom rata bili su značajni. Prema Plutarhovim zapisima Cezar je sveukupno ratovao protiv 3 000 000 Gala od kojih je 1 000 000 poginulo u bitkama, a 1 000 000 zarobljeno i prodano u roblje. No budući da nigdje nemamo točne zapise o žrtvama, teško je doći do točnog broja. To se vidjelo za vrijeme građanskog rata koji će uslijediti u Rimu, za cijelo vrijeme njegova trajanja Galija je ostala mirna. Galska su plemena bila iscrpljena i nisu mogla podići pobunu. No svakako su gubitci s rimske i galske strane morali biti značajni.⁷⁶

⁷⁵ Isto, str. 141. – 151.

⁷⁶ Isto, str. 143. – 158.

6. OSVAJANJE BRITANIJE

Cezar je 55. i 54. g. pr. Kr. poveo dvije invazije u Britaniju. No one nisu uspjele utvrditi rimsku vlast. Iako nisu postigle puno s vojnog stajališta ove kampanje i kasniji su dogovori s plemenima na istočnoj obali, sjeverno od Temze, imali veliki utjecaj na socijalni i ekonomski razvoj jugoistočne Britanije.

Osobito su plemena Trinovanta i Kataveluna održavala bliske ekonomske veze s plemenima Belga. Strabon navodi da je Britanija poznata po izvozu metala, žitarica, koža, robova i lovačkih pasa.⁷⁷

Vodeća sila u južnoj Britaniji između Cezarovih invazija i Klaudijeva osvajanja 43. g. bilo je kraljevstvo Kataveluna. Naročito su ojačali kada su zavladao Trinovantima. Razlog njihovom bogatstvu i moći bilo je u tome što su kontrolirali trgovanje s kontinentom. Zbog toga se ta plemena počinju polako romanizirati, što će značajno olakšati njihovo uključivanje u sastav Carstva nakon osvajanja.

Tijekom prvih desetljeća nove ere odnosi između Rima i Kataveluna, pod vodstvom Cunobelinusa, bili su prijateljski. No kada je Cunobelinus umro, negdje 40. – 41. g., došlo je do borbe za vlast između njegovih trojice sinova, Karataka, Togodumna i Adminija. Adminije je pobjegao u Rim zatražiti pomoć. U Rimu je nedavno na vlast došao Gaj Kaligula koji je tražio vojne avanture kako bi se dokazao. Krenuo je na Britaniju, no ovaj je pohod završio neuspjehom na obalama Galije, raštrkani zapisi govore o nezadovoljstvu među legijama te zbog toga nije niti došlo do invazije. No taj plan za invaziju označio je kraj prijateljstva između Britanije i Rima.

Ljeti 43. g. velika je vojska poslana preko Engleskog kanala na zapovijed novog cara, Klaudija. Britanci su uhvaćeni nespreni. Na brzinu sakupljena plemenska vojska suprotstavljala se Rimljanima dva dana, no na kraju je poražena. Pod Klaudijevim nominalnim zapovjedništvom zauzet je Camulodonum (Colchester). Klaudije je otišao nakon ove opsade, ali je ostavio zapovijedi za daljnja napredovanja i osnivanje nove provincije.

Razlog za ovu invaziju bio je taj što je Klaudije trebao prestiž koji donose vojna osvajanja. Nije bio jedan od popularnijih izbora za novog cara zbog svojeg neiskustva,

⁷⁷ Barry Cunliffe, *The Ancient Celts*, str. 252.

pogotovo u Senatu njegov izbor nije bio prihvaćen s odobravanjem. Također nije imao podršku u vojsci zbog toga što se uz njega nisu vezala nikakva značajnija vojna postignuća. Ovim si je osvajanjima Klaudije osigurao potporu i odanost vojske.

Poslije početnog otpora britanska su plemena polako potpala pod vlast Rima. Do 50. g. plemena na jugu i u središnjoj Britaniji bila su pod rimskom vlašću. Sada su na red došla ratoborna plemena na sjeveru i zapadu.

Brzo napredujući do Bristolskog kanala u Gloucesteru i do mora u području Liverpoola, Rim je opoziciju podijelio u tri bloka: sjever, Wales i zapadne zemlje. Jugozapad je zauzet tijekom 40-ih i ranih 50-ih nakon čega su se Rimljani fokusirali na pokoravanje plemena u Walesu.

Nakon teških borbi u Walesu došlo je do problema u rimskom planu osvajanja Britanije. Najprije je došlo do pobune pod vodstvom Boudice u Istočnoj Angliji tijekom 60. i 61. g., a zatim do građanskog rata među Brigantima u koji su Rimljani morali intervenirati tijekom 71. – 73. g. Wales je napokon savladan pod guvernerom Agrikulom tijekom 70-ih. Sljedeći je cilj bila Škotska.

Pobjeda nad Kaledonskim plemenima u bitci kod Mons Grapiusa 84. g. bila je vrhunac rimskog osvajanja. Rim nije raspolagao dovoljnim brojem vojnika kako bi uspješno vladao svim tim teritorijem te se Rimljani polako povlače do granice Yorcka i Chestera u južnoj Škotskoj. Tijekom 120-ih pod vlašću Hadrijana izgrađen je poznati kameni zid koji je označavao krajnji domet rimske vlasti u Škotskoj, iako su i sjevernije od njega postojale rimske utvrde.

Bilo je i daljnjih pokušaja osvajanja Škotske, posebice pod vlašću Antonina Pija koji je dao izgraditi Antoninov zid, nešto sjevernije od Hadrijanova. Rim je tim područjem uspio vladati tijekom 140-ih pa do 160-ih, no na kraju su se povukli do Hadrijanova zida koji je postao krajnja granica Carstva. Rim nikada nije uspio u potpunosti osvojiti Britaniju.⁷⁸

⁷⁸ Simon James, *Exploring the World of the Celts*, Thames & Hudson, London 2005., str. 128. – 132.

*

Ratovi Kelta i Rimljana potrajali su nekoliko stoljeća i može se reći da su završili tijekom 2. st. izgradnjom Hadrijanova i Antoninova zida. Time je završeno daljnje širenje Rima na keltska područja, osim manjih i kratkih, većinom neuspješnih, pohoda. Pitanje je kako bi sve to završilo da su se Kelti uspjeli organizirati u jednu državu i da nisu bili toliko razjedinjeni i u međusobnim sukobima.

No sukobi su imali utjecaj i na jednu i na drugu stranu. Na primjer u Galiji, nakon što ju je Cezar pokorio i primirio, Gali su pokazali veliku zainteresiranost za rimskom kulturom te su se ubrzo počeli romanizirati preuzimajući latinski jezik. Proces romanizacije je bio puno manje primjetan kod otočnih Kelta no i oni su se donekle romanizirali.

I Kelti su utjecali na Rimljane, i to ponajviše u vojnom smislu. Ovaj utjecaj je pogotovo vidljiv u konjaništvu jer su glavninu rimskog konjaništva činili Kelti. No najzanimljivije je da je većina konjanika ubrzo počela štovati keltsku božicu Eponu, zaštitnicu konja, kao svoju zaštitnicu.

LITERATURA

1. Almagro – Gorbea, Martin, The Celts of the Iberian Peninsula, //The Celts/ Uredila: Carla Tanzi. Milano; Bompiani, 1991.
2. Caesar, The Gallic War, Dover publications, Mineola 2006.
3. Caesar, Gardner, Jane F., The Conquest of Gaul, Penguin books, London 1982.
4. Cavendish, Richard, Ling, Trevor O. Mitologija: Ilustrirana enciklopedija, Mladinska knjiga, Ljubljana 1982.
5. Cunliffe, Barry, The Ancient Celts, Penguin Books, Oxford 1999.
6. Goldsworthy, Adrian, In the Name of Rome, Orion Books, London 2003.
7. James, Simon, Exploring the World of the Celts, Thames & Hudson, London 2005.
8. Jimeno Martinez, Alfredo, Numantia, //The Celts/ Uredila: Carla Tanzi. Milano; Bompiani, 1991.
9. Roberts, J. M., Povijest Europe, AGM, Zagreb 2002.
10. Sage, Michael M., Roman Conquests: Gaul, Pen & sword military, Barnsley 2011.
11. Skupina autora, Povijest 3, Biblioteka Jutarnjeg lista, Zagreb 2007.

PRILOZI

Slika 1 - Sage, Michael M., Roman Conquests: Gaul, Pen & sword military, Barnsley 2011, str. X.

Slika 2 - http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/c/c2/Gallia_cisalpina.jpg/300px-Gallia_cisalpina.jpg

Slika 3 - http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/1/15/Giulio-cesare-enhanced_1-800x1450.jpg

Slika 4 - Sage, Michael M., Roman Conquests: Gaul, Pen & sword military, Barnsley 2011, str. XIII.

Slika 5 - http://www.executedtoday.com/images/Vercingetorix_monument.jpg

Slika 6 - <http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/e/e6/SiegeAlesia.png/400px-SiegeAlesia.png>